

UNIV. BIBLIOTH.
* 1903 *
HELSINGFORS

SUOMEN KIELEN LAUSE-OPPI.

OPPIKIRJAN KOE.

Kirjoittanut

E. N. S.

HELSINGISSÄ 1880,

K. E. Holm'in kustannuksella.

Hinta: 1 m. 25 p.

330. IV. 28.

SUOMEN KIRJEN LAUSE-OPII

OPPIKIRJAN KOE

kirjoittanut

H. N. S.

HELSINGISSÄ 1880.

K. E. Holmström'n kustannuksella.

Hinno: 1 m 25 p

SUOMEN KIELEN LAUSE-OPI

OPPIKIRJAN KOKO

WILHELM

H. N. S.

HELSINKI, 1900

WILHELMIN KIRJASTO

SUOMEN KIELEN LAUSE-OPPI.

OPPIKIRJAN KOE.

Kirjoittanut

E. N. S.

HELSINGISSÄ 1880,
K. E. Holm'in kustannuksella.

SUOMEN KIELEN LAUSE-OPPI.

OPPIKIRJA KOK.

Kirjoittanut

E. M. S.

HELSINGISSÄ,

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,

1880.

ESIPUHE.

*Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas:
Hac ego contentos auguror esse deos.
Haec facit ut veniat pauper quoque gratus ad aras,
Et placeat caeso non minus agna bove.*

Ovidius.

Myönnettävä on, että se tuntimäärä, joka oppineissa kouluissamme on äidinkielen opetukseen suotu, on aivan riittämätön; mutta luulomme on, että kuitenkin enemmän tälläkin tuntimäärällä aikaan saataisiin, kuin nykyään saadaan, jos tarkoituksenmukaisia oppikirjoja olisi olemassa. Ne oppikirjat, joita meidän suomalaisissa kouluissamme äidinkielen opetuksessa käytetään, ovat kahdesta syystä sopimattomia: ensiksi sentähden, että ne ovat kirjoitetut ruotsinkielellä ja Ruotsalaisia varten, toiseksi siitä syystä, että eivät ne ruotsinkielisinäkään täydelleen tarkoitustaan täyty. Muotoopin puute saadaan piakkoin poistetuksi sen oppikirjan kautta, jonka tohtori A. Genetz julkaisee. Meiltä siis kuitenkin yhä edelleenkin puuttuisi suomalaiselta kannalta kirjoitettua lause-oppia. Tohtori A. W. Jahnsson'in kirjoittama „Finska språkets satslära“, jota nykyään oppikirjana käytetään, on kyllä monessa suhteessa ansiokas teos, mutta sen ensimmäinen hankaluus on siinä, että se on tarpeettoman laaja, jott'ei sitä ennätetä kunnollisesti käydä läpi. Toiseksi on tässä lause-opissa liiaksi suosittu kiellemme länsimurretta, ja onpa muutamien, vaikka tosin hyvin harvojen, kohtien esitys virheellinenkin. Vielä on tri Jahnsson'in lause-opista kokonaan jäänyt pois muutamia tärkeitä kohtia, esim. verbien moodien yhtäjaksoinen esitys.

Syksyllä v. 1879 kehoitti arvoisa opettajani, tohtori Genetz minua kokoilemaan suomalaisen lauseopin aineita. Tähän toimeen ryhdyinkin ja vertasin Jahnsson'in yllämainittua teosta tarkoin kansan puhekieleen sekä muutamiin vanhempuihin lauseoppihimme, samalla ottaen huomioon ne muistutukset, joita Jahnsson'in lauseoppia vastaan on tehty. Näin on syntynyt tämän, lukijan edessä olevan lauseopin aines, ja sen suunnittelin lauseopin muotoon. Suoritusyön kestäessä tuli käytettäväkseni etevän suomalais-ugriilaisten kielten tutkijan Josef Budenz'in suomalainen kielioppi:

„Finn nyelvten olvasmányokkal és szótárral. Második kiadás. Budapest 1880“, josta minulla on monin kohdin ollut apua. Paitsi näitä painettuja lähteitä on vielä mainitseminen ne neuvot ja ohjeet, joita tohtori Genetz ystävällisesti on minulle antanut. Erittäin tärkeät ovat ne ohjeet, joita olen saanut järjestäessäni paikallissijoja, sekä yleensä itäsuomalaista kansankieltä koskevat ilmoitukset.

Täten muodostuneen suunnitelman annoin tohtori Genetz'ille, jotta hän saattaisi sitä käyttää ainekokoelmana vast'edes lauseopin tekoon ryhtyessään. Mutta kun tällä kokeella tämmöisenäänkin hänestä oli jonkinlaista arvoa, niin suostuin siihen, että kirja tässä muodossaan monine puutteineen julkaistaisiin.

Näin on syntynyt tämä kirjanen, joka on pidettävä jatkona tohtori Genetz'in muotooppiin. Kirjassamme on koitettu sen perustuksen nojalla, jonka kielen tutkinto tähän saakka on laskenut, esittää suomalaista lauserakennusta semmoisena, kuin se todella on vakaantunut kirjakielehemme, noudattaen hyvää kansankieltä. Kaikkialla on tavoiteltu mitä suurinta lyhyyttä, mutta samalla kuitenkin myös selvyyttä ja täydellisyyttä. Lukijan päätettäväksi jääköön, onko tekijän onnistunut edes läheta näitä päämääriä. Hyvää tahtoa ja ahkeruutta ei ole puuttunut, mutta voimia on ollut vähä. Tieteen ja tosi-asiain vankalle pohjalle perustuvaa arvostelua en kammo, sillä senhän kautta saadaan selville monta seikkaa, jotka tähän asti ovat olleet hämääriä, mutta kuitenkin pyydän, ett'ei vasta-alkajaa kovasti tuomittaisi. Sillä vaikeata on tötuneenkin kirjoittaa mitään, jota vastaan ei ole mitään muistuttamista, tahi johon edes itse voisi olla täydelleen tyyväinen, saatikka sitten kokemattoman vasta-alkajan.

Lopuksi pyydän saadakseni tässä lausua hartahimman kiittoisuuteni arvoisaa opettajaani, tohtori A. Genetz'iä kohtaan, joka aina työn kestäessä on hyväntahtoisesti suonut minulle erittäin tärkeätä apuansa, sekä tämän kautta suorastaan saattanut kirjan ilmestymisen mahdolliseksi.

Heinäkuulla 1880.

Tekijä.

SISÄLLYS.

	Siv.
I. Nomini §§ 1—48	1—33.
A. Subjekti § 1	1.
B. Predikaatin sana § 2	1—2.
C. Objekti § 3	2—3.
D. Objektinsukuisia määräyksiä § 4	3—4.
E. Attribuutti § 5	4.
F. Appositioni §§ 6—9	4—5.
G. Nominativus ja partitivus absolutus § 10	5—6.
H. Essivus appositivus § 11	6.
I. Sijain käytäntö muissa tapauksissa §§ 12—34	6—27.
<i>Nominatiivi</i> § 12	6.
<i>Genitiivi</i> §§ 13—16	6—8.
<i>Paikallisuuden sijat</i> §§ 17—30	8—25.
<i>Yleinen paikallisuus: Essiivi, partitiivi, translatiivi</i>	
§§ 18—21	8—13.
<i>Sisäinen paikallisuus: Inessiivi, elatiivi, illatiivi</i>	
§§ 22—24	13—19.
<i>Ulkoinen paikallisuus: Adessiivi, ablatiivi, allatiivi</i>	
§§ 25—28	19—23.
Yleisiä muistutuksia paikallis-sijoista § 29	23.
Yleisiä silmäilyjä paikallis-sijoihin § 30	23—25.
<i>Komitatiivi</i> § 31	25.
<i>Instruktiivi</i> § 32	25—26.
<i>Abessiivi</i> § 33	26—27.
<i>Prolatiivi</i> § 34	27.
—	
Pronomineista §§ 35—43	27—31.
Laskusanoista, ynnä vuosiluvun, päivän, tunnin ja	
iän määräämisestä §§ 44—48	31—33.
—	
II. Verbi §§ 49—62	33—47.
Persoonallinen (aktiivinen) verbi § 49; Impersonaalinen verbi § 50; Kieltoverbi § 51; Verbum descriptivum § 52	33—34.
Moodit ja temporit §§ 53—55:	
Indikatiivi § 53; Konjunktivi § 54; Imperatiivi § 55	34—38.

Nominaalimuodot §§ 56—62:

I:nen infinitiivi § 56; II:nen infinitiivi § 57; III:s infinitiivi § 58; IV:s infinitiivi § 59; Participit § 60; Participiaalijärjestelmä § 61; II:sen participin substantiiviluonto § 62 . . . . . 38—47.

III. Partikkeli §§ 63—67 . . . . . 47—53.
Postpositioneista ja prepositioneista § 63 . . . . . 47—48.
Adverbeista: Liitännäispartikkelit § 64; *Muka* § 65 . . . . . 48—49.
Konjunktionista: Rinnastavat § 66; Alistavat § 67 . . . . . 49—53.

Liite: Sanain järjestyksestä §§ 68—70 . . . . . 53—54.

I. Nomini.

A. Subjekti.

1. Kun **nomini** on subjektina, niin se pannaan

a) **Nominatiiviin**, jos se on **totaalinen** l. **kokonais-**subjekti, s. o. jos subjektin **koko piiri**, tahi **määrätty osa** sen piiristä on puheena; esim. *Poika juoksee; Linnut laulavat; Me puhumme; Kokenut kaikki tietää, vaivainen kaikki kokee.*

Muist. Totaaliseksi käsitetään subjekti aina, kun predikaatti on transitiviverbi, tahi on predikaatin sanalla varustettu.

b) **Partitiiviin**, jos se on **partiaalinen** l. **osa-**subjekti, s. o. jos ainoasti **epämääräinen osa** subjektin piiriä on puheena; esim. *Ruokaa on pöydällä; Poikia juoksee pihalla.* (Part.-subjektista ks. 20, I).

Muist. Kieltävissä lauseissa, joiden predikaattina on *ei ole* (nim. olemassa), *ei näy*, *ei kuulu*, y. m. käsitetään subjekti tavallisesti partiaaliseksi; esim. *Ei ole hiusta härjän päässä, jouhta oinahan otassa; Miestä ei näy eikä kuulu.*

B. Predikaatin sana.

2. Apuverbi *olen* ei saata olla yksinään predikaattina, vaan sen lisänä on jokin **nomini**, jota nimitetään **predikaatin sanaksi**. Predikaatin sana pannaan:

a) **Nominatiiviin**, kun ilmaistaan **mikä**, **minkälainen** joku esine on, vertaamatta sitä sen entisyyteen tahi vastaisuuteen; esim. *Varpunen on lintu; Poika on iloinen; Omenat ovat makeat; Tytön silmät ovat kauniit.*

1 Muist. Nominatiivinen predikaatin sana noudattaa subjektinsa lukua; esim. *Me olemme kelpo pojat kumpikin; Silmät ovat kauniit.* Jos predikaatti on impersonaali muodossa, niin predik. sana seuraa monikossa; esim. *Tästä lähin ollaan ahkerat.* Infinitiivin predikaatin sana noudattaa sen verbin subjektia tahi persoonaa, josta inf. riippuu; esim. *Me tahdomme olla ahkerat; Teidän täytyy olla ahkerat; Luvattiin olla uutterat.*

2 *Muist.* Jos *Te*-sanalla puhutellaan yhtä henkilöä, niin pred. sana seuraa yksikössä; esim. *Te olette jalo; Teidän tulee olla jalomielinen; Oletteko tämän tehnyt.*

b) **Partitiiviin**, kun ilmaistaan **kokonaisuutta**, jonka piiriin subjekti kuuluu, tahi **yleistä ominaisuutta**, joka subjektissakin on; esim. *Tämä ei ole vettä, vaan viiniä; Veitsi on terästä; Mies on suurta sukua; Varpuset ovat lintuja; Verka on mustaa; Pojat ovat iloisia.*

1 *Muist.* Jos subjektina on **Substantivum materiae**, niin pred. sanana oleva adj. on aina partitiivissa; esim. *Verka on mustaa; Te-räs on kovaa.*

2 *Muist.* **Nominia**, joka ilmoittaa ominaisuutta, jossa subj. tai obj. on, josta subj. tai obj. eroaa, johon subj. tahi obj. tulee, nimitämme **predikaatin täytteeksi**. Predikaatin täytteen sijat **essiivi, excessiivi, translatiivi** tulevat jäljemmin selitettäväksi.

3 *Muist.* **Adverbit** eivät kelpaa pred. sanaksi, paitsi sanat **oikein ja väärin**; esim. *Se on oikein, väärin (sc. tehty, sanottu jne.).*

C. Objekti.

3. Objekti suomen kielessä samoin kuin subjektikin on joko **totaalinen** l. **kokonaisobjekti** tahi **partiaalinen** l. **osa-objekti**.

I. **Verbum finitumin kokonaisobjekti** pannaan **akkusatiiviin**; esim. *Joka kallihin antaa, se kaunihin kantaa (sananl.); Tämän seikan tietää sanomattasikin; Kyllä Jumala luodut lapset ruokkii (sananl.); Emäntä leikkeli perunat palasiksi.* Tämä akkusatiivi on kuitenkin aina **lyhennetty** (s. o. **nominatiivin** kaltainen), jos se on **imperatiivin** 1:sen ja 2:sen persoonan taikka **impersonaalimuodon** objektina; esim. *Arvaa oma tilasi, anna arvo toiselleki (sananl.)! Pane varsa valjahisin, puikkoihin punainen ruuna! Lyökämme käsi kätehen; Ottaos vävyn oronen (mutta: ot-takoon vävyn orosen); — Poika pantiin kouluun; Hän tapettiin.*

1 *Muist.* Täydellisiä akkusatiiveja ovat **pronominimuodot**: *minut, sinut, hänet, meidät, teidät, heidät, kenet*, joita saattaa käyttää kaikkialla lyhentämättä; esim. *Minä vein hänet sinne; Vie hänet kotiin; Hänet vietiin kouluun.*

2 *Muist.* **Laskusanain akkusatiivi** on aina sen muodon kaltainen, jota **nominatiivissa** käytetään. Näiden akkusatiivi on siis joko **aina lyhennetty** (esim. *Ostin kolme kirjaa; Syö nuot kaksi kalaa*), tahi **aina täydellinen** (esim. *Ostin seitsemän taloa; Anna minulle velaksi kahdeksan markkaa*). Laskusanain mukaan taipuu **indef. laskusana pari**; sitä vastoin on **yksi säännöllinen adjektiivi**.

II. Osa-objektin sija on partitiivi; esim. *Poika syö kalaa ja leipää; Mies lyö hevostansa; He ostivat viukatteita.*

Muist. Objekti käsitetään partiaaliseksi aina a) jos lause on kieltäväinen; esim. *Opettaja ei torunut poikaa, vaikka hän ei osannut läksyjänsä; Ei suuret sanat suuta halkaise.* — b) jos verbi, jonka objektina sana on, ilmaisee kestäväää tekemistä; esim. *Isä veistää kirvesvartta* (tietysti joka hetki ainoasti osaa siitä); *Vaimo lakaisee pihaa; Poika katselee kirjaa.* Tästä seuraa, että presensin objekti ylimalkaan on partitiivissa, mutta jos presensillä on futuurin merkitys, niin se usein saa kokonaisobjektin; esim. *Huomenna isä veistää kirvesvarren.* — Obj. on myöskin aina pantava partitiiviin jos verbi, jonka objektina sana on, osoittaa tunnetta tahi mieltä, taikka mielen ilmaisua; esim. *Rakastatko minua? Hevostansa hullu kiitti, mielelön miniittänsä, epätieto tyttöänsä* (sananl.) ks. 20, V. — Niinkään *kaussatiiviverbit*, jotka ilmaisevat tunnetta, vaativat partitiiviobjektia; esim. *minua kammottaa, janottaa, viluttaa* y. m.

III. Infinitiivin objekti noudattaa sitä verbiä, josta infinitiivi riippuu, jos infinitiivi on objektina tai määrää objektina olevaa substantiivia; kun infinitiivi on subjektina, tahi määrää subjektina olevaa substantiivia, niin sen objekti on aina lyhennetyssä akkusatiivissa; esim. *Minä lupaan sen tehdä; Saahan tämän näinkin selittää; Käskye pojan tuoda hevonen kotiin; Sinulle luvattiin antaa kirja palkaksesi; Sain käskyn ottaa miehen kiinni; Hänen täytyy tehdä tämä työ; Onko sinun mahdolloin kirjoittaa tämä kirje; Teidän on poika kouluun paneminen; Minulla on lupa viedä hän pois.*

Yleisiä muistutuksia.

1. Jos predikaatin vaikutus kohtaa ainoastaan objektin osaa, mutta määrävällä sanalla ilmaistaan, että tekemisen vaikutus on täydellinen, niin verbi saa kokonaisobjektin; esim. *Hevonen potkasi lasta*, mutta: *h. p. lapsen kuoliyaaksi; Lapset repelivät kirjaa*, mutta: *l. r. kirjan rikki.* — Samanlaisella määrävällä sanalla saattaa täydentää intransitiivisenkin verbin, niin että se muuttuu transitiiviseksi, ja saa kokonais-objektin; esim. *Hän juoksi itsensä kuoliyaaksi; Lintu lensi päänsä puhki; Hän istui rintansa kipeäksi, jalansa puutuneeksi.*

2. Huomaa puheentavat: *olla yötiä; käydä sotaa, kauppa, koulua; istua oikeutta.*

3. Välistä intrans. verbi saa objektikseen substantiivin (tavallisesti attributiin kanssa), joka merkinnöltään on verbille sukua; esim. *Hän elää rietasta elämää; Lintu kuolin liian surman; He taistelivat verisen taistelun.*

D. Objektinsukuisia määräyksiä.

4. Kysymyksiin: *kuinka kauan, kuinka pitkän matkan, kuinka monta kertaa, kuinka monennen kerran*

vastataan objektinsijoilla; esim. *Aion viipyä kaupungissa puolen vuotta; Viivy meillä hetkinen! Hänen täytyi olla vuosi poissa kotoansa; Kauanko viisi miestä virstaa kulkee; Nyt ajettiin virsta väärää; Kuljimme peninkulman ja kolme virstaa; Kerran kurki puuhun: silloinki jalka poikki; Kaksi kertaa kävin hänen luonansa; Eilen olin toisen kerran Tiaisella, enkä kolmatta enää mene.*

Muist. Kerran-sanana asemesta käytetään toisinaan *kerta*; esim. *Kerta joulukuussa.*

E. Attribuutti.

5. **Adjektiivi**, joka määrää substantiivia, seuraa pääsanaansa sijassa ja luvussa; esim. *pieni poika*, gen. *pienen pojan*, elat. *pienestä pojasta*.

Muist. Taipumattomat adjektiivit ja pronominit kelpaavat ai-noastaan attribuuteiksi; esim. *piikku poikana, aika miehelle, ensi kerran, koko vuoteen, joka paikassa.*

F. Appositioni.

6. Kun appellatiivinen nomini, jolla ei ole määräkysyä, ja elollista olentoa merkitsevä proprinen nomini kuuluvat toisiinsa, niin ne muodostavat yhteisen käsitteen, jossa edellinen osa pysyy taipumattomana; esim. *Keisari Aleksanteri*, gen. *keisari Aleksanterin*; *Piispa Tuomas*, *piispa Tuomalle*, -lla, -lta jne.; *Tuomas piispa*, *Tuomas piispan*, *T. piispalla*, -lta, -lle jne. Samalla tavalla sanotaan esim. *Yrjö Väinö Lehtoselle*; *Kustaa Aadolfilta*; *Aleksanteri suuren valloitukset*; *Kaarlo yhdennentoista ansiot*.

Muist. Kun appellatiivinen nomini on -nen päätteellä johdettu, niin se käy aina propr. nominin edellä ja on taipuvainen; esim. *tillalliselle Eskolalle, talolliselle Marttilalle; Lyseeläiselle Lampiselle.*

7. Jos substantiivinen appositioni seuraa pääsanansa jäljessä ja on määräkysillä varustettu, niin se mukaantuu pääsanansa mukaan sijassa; esim. *Helsinki, Suomen pääkaupunki, perustettiin I:sen Kustaan, Ruotsin mainion kuninkaan, aikana.*

Muist. Ulkoisessa paikallisuus-sijassa olevaa paikannimeä appositioni seuraa sisäisessä, syystä että ulkoista paik.-sijaa on tässä käytetty merkitsemään samaa käsitettä kuin sisäinen; esim. *Tampereella, Suomen vilkkaassa tehdaskaupungissa.*

8. Jos appositionina oleva appellatiivi on pääsanansa edellä ja on määrätty genitiivillä, suffiksilla tahi adjektiiv-

villa, niin se taipuu pääsanansa mukaan; esim. *Sain kirjeen pitäjään lautamieheltä Häkkiseltä; Monet ulkomaiden oppineet ovat antaneet kiittäviä lausunnoita epoksestamme Kalevalasta; Jalon runoilijan Runebergin nimi on kuolematon.*

9. Proprininen nomini, joka merkitsee elotonta esinettä ja määrää appellatiivista nominia, pannaan genitiiviin (genit. definitivus, ks. 14); esim. *Helsingin kaupunki.* Mutta tätä järjestelmää ei saata käyttää, jos appellatiivinen nomini on yhdistetty sana taikka on määrätty genitiivillä tai suffiksilla, vaan silloin appellatiivi muuttuu appositioniksi sekä proprinen nomini pääsanaksi, jonka mukaan appellatiivi mukaantuu luvussa ja sijassa; esim. *Pääkaupungissa Helsingissä on yliopisto; Suomen suurimmassa kaupungissa Helsingissä on yliopisto, l. Helsingissä, Suomen suurimmassa kaupungissa, on yliopisto; Kaupungissamme Hämeenlinnassa on suomalainen normaalityyppi.*

Muist. Toisinaan proprinen, elotonta esinettä merkitsevä nomini ja appellatiivi muodostavat yhteisen käsitteen ja yhtyvät yhdeksi sanaksi; esim. *Rein-virran rannoilla; Karpat-vuoren laaksossa.* — Samoin: *Mikä on kirja-sanana alkumerkitys?*

G. Nominativus ja partitivus absolutus.

10. Nominatiivia tai partitiivia, johon on yhdistetty jokin paikallis-sija tai essiivi käytetään usein määräämään a) lauseen subjektia; esim. *Ei kukaan synny kirves kädessä (sananl.); Ukko vielä vanhoillaankin astelee pää pystyssä, niska kenossa; Herrat ajavat kello aisassa, heliseviä taskussa; Mies kulkki vertä kasvoissa; Mies makasi pää paljaana;* b) impersonaalimuodon objektia; esim. *Ei ketään kukkaro kaulassa hirtetä (sananl.); Puu kaadettiin latva järveen.*

1 *Muist.* Tässä tavattava nominatiivi tai partitiivi on oikeastaan lauseen subjektina, josta pred. on ellipsin kautta kadonnut; esim. *Mies makaa pää paljaana = mies makaa, pää on paljaana.*

2 *Muist.* Nom. ja part. absolutus saattavat myös määrätä nominaalimuodin ja persoonattoman verbin ohessa käytettyä persoonaa; esim. *Minä näen hänen astuvan niska kenossa (näen, että hän astuu j. n. e.); Käskä häntä menemään kirjat kädessä kouluun; Kiellä häntä tulemasta lakki päässä huoneeseen; Älä anna hänen mennä vertä kasvoissa papin luokse; Hänen täytyi istua pää kipeänä huoneessa.*

3 *Muist.* Harvoin ja enimmäkseen vaan runokielessä nom. ja part. abs. määrää personaalisenkin muodon objektia; esim. *Laittoi miehet miekka vyölle, kaunot kassara olalle.*

4 *Muist.* Nom. ja part. abs:n sukuinen on sitten ja takaperin sanojen ohessa käytetty nom. ja part.; esim. *tulin kotiin viikko sitten l. takaperin.*

H. Essivus appositivus.

11. Essiiviä käytetään usein suomen kielessä subjektina tai impersonaalien objektina olevan substantiivin apposiitiivisena määräyksenä; esim. *Jo poikana minä tunsin hänet; Häntä jo lapsena huonosti hoidettiin; Minkä nuorena oppii, sen vanhana taitaa; Mitä lassa lausutahan, miessä mielehen tulevi.*

1 *Muist.* Tämä essiivi on oikeastaan olen-verbin täyte lyhennetyssä lauseessa, josta, samoin kuin nom. absol:sta pred. on jäänyt pois; esim. *Jo nuorena (sc. ollessani) tunsin hänet; Kansalaisena (sc. ollen) minun on sotaan lähteminen.*

2 *Muist.* Paitsi lauseen subjektia, saattaa essiivi apposiitiivisena määrätä myöskin olla-verbin ohessa käytettyä adessiivia tai inessiiviä (kun ne ilmoittavat omistajaa) sekä persoonattomien verbien ohessa käytettyä datiivi-genitiivistä persoonaa; esim. *Tuomarina minulla on oikeus niin tehdä; Jo poikana oli hänessä rintataudin oireita; Kansalaisena minun on sotaan lähteminen.* Objektia määräämään on tätä muotoa kaksimielisyyden välttämiseksi säästään käytettävä; esim. *Minä tunsin hänet jo nuorena* (saattaisi merkitä myöskin = *Jo nuorena m. t. h.*).

I. Sijain käytäntö muissa tapauksissa.

Nominatiivi.

12. Nominatiivi on suomen kielessä myöskin vokaatiivi, ja sitä käytetään aina puhutellessa, sekä myöskin huudahduksissa; esim. *Oi ukko Yli-Jumala! Mies hoi! Niinkö arvelette, herra tohtori? Voi veli-veikkoset, mikäs nyt auttaa? — Mies parka!*

Genitiivi.

13. Genitiivi on a) *possessiivinen*, s. o. ilmoittaa omistajaa; esim. *pojan kirja, linnun sulka; — b) subjektiivinen*, kun gen. tulisi olemaan subjektina, ja c) *objektiivinen*, kun gen. tulisi olemaan objektina sille verbille, josta genitiivin pääsana on johtunut; esim. *peip-*

posen viserrys, jäiden lähtö; rahan himo, isänmaan rakkaus; Jumalan pelko on viisauden alku.

1 *Muist.* Jos substantiivilla on sekä subjektiivinen että objektiivinen määräyksenä, niin objektiivigenit. ja pääsana yhtyvät yhdeksi sanaksi; esim. *Kansalaisen isänmaan-rakkaus; Ahneen rahanhimo.*

2 *Muist.* Epäselvyyden välttämiseksi käytetään objektiivigenitiivin asemesta usein jotakin muuta sijaa tahi postpositioneja; esim. *Isän toivo pojasta l. pojan suhteen; Kansalaisen rakkaus isänmaata kohtaan.*

14. **Genitivus definitivus.** Proprieten nominein genitiiviä käytetään paikkaa ilmaisevien appellatiivien rinnalla määräämään näiden nimeä; esim. *Suomen maa, Helsingin kaupunki, Euran pitäjäs, Kokemäen joki.* — Samoin: *Sotilaan nimi on minusta rakas.*

Muist. Genitiivillä on tässä adjektiivinen merkintö; ja suomen kielessä käytetään paikkaa merkitsevistä sanoista usein genit., missä muut kielet käyttävät adjektiivia; esim. *Roman kansa* (= *populus romanus*); *Ruotsin aatelisto* (R:ssa oleva aatelisto), mutta: *ruotsalainen aatelisto* (esim. Suomen ruotsinkielttä puhuva aatelisto); *Italian kuningas* (I:ssa hallitseva kun.), *italialainen kuningas* (I:sta syntyisin oleva kun.).

15. Genitiiviä käytetään muutamien *-inen*-päätteisten adjektiivien määräykseksi, jotka ovat johtuneet ikää, mitää, tahi ominaisuutta merkitsevistä substantiiveista; esim. *Hän on kuukauden ikäinen, kahdentoista vuotinen; Huone on kuuden kyynärän korkuinen, yhdentoista kyynärän pituinen ja yhdeksän kyynärän levyinen; Poika on aivan isänsä muotoinen, mutta äitinsä luontoinen; Ei luulo ole tiedon vertainen.*

Jos genitiivi-sana on yhdistämätön laskusana, adjektiivinen tahi pronomini, niin genitiivi yhtyy pääsanansa kanssa yhdeksi sanaksi; esim. *Hyvänluontoinen, pahantahtoinen, mimmoinen (min-moinen), sellainen (sen-lainen); kahdenvuotinen, kolmenlainen.*

Muist. Yhdistämättömät laskusanat ja adjektiivit toisinaan kuitenkin pysyvät nominatiivissa, liittyessään säännössä mainittuihin adjektiiveihin; esim. *Kaksi-, kolmi-, seitsen-vuotinen, hyväluontoinen, pahatapainen.*

16. Genitiiviä käytetään myöskin datiiivina seuraavissa tapauksissa:

a) objektiivina; esim. *Mitä hän sinun teki; Jumalan kiitos! Anna kättä käyvän miehen, suuta ulkovan urohon.* Tässä nykyään tavallisesti käytetään allatiivia.

b) persoonattomien verbien pitää, täytyy, tarvitsee, tulee, sopii, kelpaa, käskee sekä persoonattomasti käytetyn olen-verbien ynnä siihen liitetyn adjektiivin tai nominaalimoodin seurassa; esim. *Pojan täytyy mennä kouluun; Kyllä hävyttömän elää kelpaa; Sopiko sinun niin tehdä; Minun on mahdolloin kaikkea tietää; Hyvä on taitavan laulaa; Pojan on kouluun meneminen l. mentävä.*

c) nominaalimoodien ohessa adessiivin ja allatiivin asemesta osoittamaan, kellä jtkn on tehtävänä, tahi kelle jtkn tulee tehtäväksi; esim. *Kirja on hänen luettavansa; Kirja vietin lasten lukea, miesten luettavaksi.*

d) ilmoittamaan sitä persoonaa jonka tunne, tilaisuus, velvollisuus ilmaistaan; esim. *Minun on nälkä (jano, vilu, kiire, kylmä, ikävä); Minun on lupa tätä tehdä; Mikä sinun on? Minun on paha olla; — Minun tulee nälkä; Pojan tuli heti hyvä olla, kun hän tämän kuuli. — Tässäkin tapauksessa voipi käyttää adessiivia ja allatiivia.*

e) ilmoittamaan sitä persoonaa, jolle jokin I infinitiivillä ilmoitettu tehtävä määrätään käskettyinä tai suotuna ks. 56, e).

Paikallisuuden sijat.

17. Paikallisuus on kolminainen: yleinen (kun ei määrätä, tapahtuuko verbien tekeminen paikan sisä- vai ulkopuolella), sisäinen paikallisuus sekä ulkoinen paikallisuus. Subjektin toimiminen paikallisuuden suhteen on myöskin kolmenlaatuinen: *olo* jossakin paikassa (*olo-sija*), *ero* jostakin paikasta (*ero-sija*) ja *tulo* johonkin paikkaan (*tulo-sija*). Täten siis saadaan yhdeksän paikallismuotoa: kome yleistä, kolme sisäistä, kolme ulkoista.

Yleinen paikallisuus.

Essiivi, partitiivi, translatiivi.

18. Yleisiä paikallisuuden sijoja ovat *essiivi* (*olo-sija*), *partitiivi* (*erosija*) ja *translatiivi* (*tulosija*). Näiden paikallinen luonto on enää nähtävänä ainoastaan muutamissa partikkeleissa; esim. *Ulkona, kaukana, takana, luona, sisempänä; — ulkoa, kaukaa, takaa, luota, sisempää; — ulos, kauas, taakse (taa'), luokse (luo'), sisemmä*. Nykyään nämät sijat ovat enimmäkseen kadottaneet tä-

män alkuperäisen merkityksensä, ja saaneet toisellaisia merkityksiä, joita nyt lähemme erikseen tarkastelemaan.

19. Essiivi ilmaisee

I. Tilaa, asemaa, eli subjektin tai objektin todellista (harvoin ajateltua) oloa jossakin ominaisuudessa; esim. *Huoneet ovat kylminä* (sattumalta, kun niitä ei ole lämmitetty; vert. *huoneet ovat kylmät; huoneet ovat kylmiä* ks. 2); *Isä on pappina; Äiti on jo kaksi viikkoa ollut sairaana; On niitä talonkin tyttäriä piikoina; Me elämme onnellisina; Hän lähti iloisenä matkalle; Poika palasi alakuloisena koulusta; Ukko kävelee suorana; Minä käytän häntä suutarina; Hän pysyi vanhana poikana; — Olen sinua pitänyt kunnan miehenä.*

Muist. Toisinaan essiivi pannaan yksikköön, vaikka tarkoitaakin monikollista substantiivina; esim. *He kävelivät surullisena kotiin.* Päinvastoin taas käytetään väliin monikollista essiiviä, vaikka tarkoitetaan yksiköllistä subj. tai obj.; tällöin essiivi ilmaisee kokonaisuutta, joukkoa, johon subjekti tahi objekti kuuluu; esim. *Olitko siellä valkean sammuttajina.*

II. Määrättyä aikaa a) jolloin tekeminen tapahtuu; esim. *Eräänä päivänä kävin setääni tervehtimässä; Jaakona sulalla, Uotina orrella; Olitko jouluna kirkossa? — b) jonka kuluessa tekeminen saatetaan päähän; esim. Kahdena päivänä ajoin kaupungin-asiani; Kolmena vuotena kirkko rakennettiin; vert. 22, II.*

Muist. Kun essiivi on ajanmääräyksenä, niin sillä tavallisesti on attribuutti tahi attributiivi, taikka se on yhdistetty sana, nk. *Tuorstai-ilta, pyhä-aamu, nimipäivä* jne. Viikon päivien sekä juhla- ja nimipäivien nimet ovat ainoat, jotka pannaan essiiviin paljaaltansa, ilman määräyksiä; esim. *Maanantaina, Loppiaisena, Mattina.*

20. Partitiivi.

I. Partitiivi nykyään yleisesti ilmoittaa partiaalisuutta, määrämätöntä kokonaisuutta (totaali-sana) jonka partitiivi-sanalla ilmoitettu osa on puheena; esim. *Joukko* (partitiivi-sana) *ihmisiä* (totaali-sana). — Sen kautta, että partitiivi-sana jääpi pois, tulee partitiivi subjektiksi ja objektiksi; esim. *Ihmisiä on torilla = joukko (vähä, paljo jne.) ihmisiä on t.; Näin ihmisiä = näin joukon ihmisiä.*

Partitiivi-sanoja ovat **nomina** **quantitatis**, s. o. **nominat**, jotka ilmaisevat määrää, mittaa, painoa, lukua. Nämät vaativat totaalisanan partitiiviin ollessaan **nominat**ivissa, **akkusati**ivissa, tahi **partiti**ivissa, ja ovat joko:

a) substantiiveja, nk. *joukko, parvi, kasa, osa, peninkulma, virsta, syli, kyynäri, leiviskä, tynnyri, kappaa* y. m., sekä *-llinen*-päätteiset substantiiva *capacitatis*; esim. *Torilla oli iso joukko väkeä; Ostin parin saappaita; Niin vähästä en myö leiviskäkäkään heiniä; Vüllä voita vakka-sehen, liikkiö sianlihoa, karpio kananmunia; Ostin kannul-lisen maitoa.*

Muist. Jos part.-sana ei ole yllä mainituissa sijoissa eikä totaali-sanalla ole attribuuttia, niin totaali-sana ja part.-sana muodostuvat yhdistetyksi sanaksi; esim. *Voinaulasta saatiin markka* (ei: *naulasta voita*); — Myöskin saapi sanoa: *Ostin voinaulan = nau-lan voita.* — Jos taas totaali-sanalla on attribuutti, niin seurataan pääsääntöä s. o. totaali-sana pannaan partitiiviin; esim. *Naulasta hyvää voita saadaan markka; Hän vaihti kellonsa karpioon hyviä ru-kiita.* — Toisinaan saattaa partitiivin tällöin vaihtaa genitiiviin, etenkin kun tot.-sana on kollektiivinen; esim. *Palvelee toisessa komp-paniassa Suomen kaartia* l. *Suomen kaartin toisessa komppaniassa; kolmanteen osaan taloa olen tyytyväinen* l. *talon kolmanteen osaan olen tyytyväinen; toinen osa teosta* l. *teoksen toinen osa.* — *Subst. capae.* eivät muodosta yhdistyksiä, vaan niiden suhteen noudatetaan pää-sääntöä; esim. *Janoni ei poistu tuopillisesta vettä.*

b) adjektiiveja ja adverbeja, joita käytetään sub-stantiivisesti; esim. *Aiä on huolta orjuudessa, isännyy-dessä enempi* (sananl.); *Minä ansaitseen paljon* (runsaasti, yltäkyllin) *rahoja; Aion viipyä kylässä kaiken päivää, ison aikaa.*

Muist. Muutamat adessiivissa ja translatiivissa olevat adjek-tiivit ja pronominit saavat substantiivin luonnon ja vaativat parti-tiivisiä; esim. *Tällä (sillä) aikaa, kertaa, täpää; toiseksi (täksi, siksi, miksi) kertaa; vähäksi aikaa* y. m.

c) kardinaalilaskusanoja ja murtolukuja; esim. *Kolme poikaa; Neljännes peninkulmaa tekee puolen kolmatta virs-taa.* — Laskusanoista enemmän ks. 44.

Muist. Ordinaalisten yksikkölukujen yks. partitiivisia käyte-tään attribuuttina määrää merkitseville substantiiveille, kun tahdo-taan epämääräisesti ilmoittaa jotakin määrää, joka on suurempi edellisellä kardinaalisella yksikköluvulla ilmoitettavaa määrää; esim. *Riihestä tuli kauroja kolmatta tynnyriä; Saatiinhan niitä vähä toista kappaa.* Tällöin määrää ilmoittavina substantiiveina saapi myös-kin käyttää laskusanoja *kymmen, sata, tuhat* jne.; esim. *Siellä oli toista sataa henkeä; Maassa on kolmatta miljoonaa asukkaita.* — Sa-moin: *Kaksi kappaa neljättä tynnyriä* (= 3 tr ja 2 kpp); *Kolmekol-matta* (sc. *kymmentä*).

II. *Partitivus comparationis.* Usein jääpi *kuin*-sana komparatiivin perästä pois, ja sana, johon jotakin ver-

rataan, pannaan partitiiviin, mikä partitiivi tavallisesti käypi komparatiivin edellä; esim. *Minä olen häntä vanhempi* (= hänestä vanhempi = vanhempi kuin hän); *Ei Paavo Pekkaa pahempi*; *Hän tuli entistänsä* (itseänsä entisinä aikoina) *ehommaksi, tuonnoistansa tuoreemmaksi*.

Muist. *Kuin* on ilmiinpantava, jos epäselvyyttä tai kankeutta syntyisi partitiivin käytännöstä; esim. *En ole nähnyt pitempää miestä kuin tämä on* (huom. eroitus: tätä pitempää miestä); *Tämä kirja on kuutta sivua pitempi kuin tuo toinen* (ei: tuota toista kuutta sivua pitempi).

III. Partitivus mensurae suomen kielessä vastaa kysymyksiin:

a) *kuinka pitkä, leveä, lavea, korkea, syvä, paksu*; esim. *Tie on virstaa pitkä*; *Huone on kuutta kyynärää korkea, kahtatoista kyynärää pitkä ja yhdeksää kyynärää leveä*; *Syltä oli housut lahkehesta, puoltatoista polven päästä, kahta kaation rajasta* (Kal. 2: 158).

1 *Muist.* Tässä kohdin käytetään myöskin adjektiivia *pituihin, levyihin, korkuihin, syvyihin, paksuihin* genitiivin kanssa; esim. *virstan pituihin, sylen levyihin, kolmen sormen paksuihin*; — ks. 15.

2 *Muist.* Tämänlaatuisia ovat muutamats adverbien tapaiset määräykset, jotka vastaavat kysymykseen missä määrässä; nk. *enintänsä, vähintänsä, viimeistänsä*, vert. 27, 9.

b) *kuinka paljoa suuremmissä määrässä jokin ominaisuus on toisessa esineessä, kuin toisessa*; esim. *Minä olen päättäni sinua pitempi, vaikka sinä olet paljoa vanhempi kuin minä*; *Mitä enemmän luet, sitä paremmin opit*; *Jota koulu kovempi, sitä pappi parempi*. Samoin käytetään partitiivia prepositionien *ennen* ja *jälkeen* ohessa; esim. *Sataa vuotta ennen Kristuksen syntymää*; *Vuotta jälkeen suuren tulvan*.

Muist. Partitiivin asemesta käytetään murteittain *instruktiivia*; esim. *vähän parempi, sen pahempi*; *Jonka useampi kokki, sen vetelämpi velli*.

IV. Partitiivi myöskin ilmaisee tietä, jota myöten, jonka kautta kuljetaan; esim. *He kulkivat tätä tietä*; *Minä kuljin kirkon takaa*; *Hän tuli vuorta ylös*.

V. Partitiivi ilmoittaa syytä, etenkin tunteen, mielen tahi mielen ilmaisun syytä tahi esinettä (partitivus causae et obiectivus); esim. *Ikkeyttänsä poika itkee*; *Köyhyyttänsä hän käy repaleissa*; *Minun tulee sääli häntä*; *Jänis juoksi koiria pakoon, piiloon*; *Minä murehdin hänen kuolemaansa*; — *Rakastatko minua? Hevostansa hullu kiitti, mieleton miniätänsä, epätieto tyttänsä*, vert. 23, 3.

Muist. Verbejä ja puheentapoja, jotka vaativat tämmöistä partitiivia, ovat: *rakastan, vihaan, kadehdin, armahdan, säälin, haluan, ikävöitsen, kaipaan, murehdin, pelkään, halveksin, moitin, soimaan, pakenen; on (tulee) ikävä (= ikävöitsen); menen pakoon (= pakenen)* — vert. 3, II *muist.*

VI. Partitiivi joskus vastaa kysymykseen minkä suhteen (*part. respectus*); esim. *Takki on takaa leveämpi kuin edestä; Hän on syntyänsä, sukuansa Suomalainen; Raha-sanalla on alkuansa ollut toinen merkintö.*

VII. Part. joskus määrää aikaa, a) mistä alkaen, minkä jälkeen; esim. *Langettua, tehtyä.* — b) milloin; esim. *Tätä nykyä, tuota pikaa, nykyään, yhtä aikaa, haavaa.*

VIII. Partitiivi joskus ilmaisee runsautta tahi puutetta (*part. copiae et inopiae*). Adjektiiveista vaatii *täysi* tämmöistä partitiivia, sekä verbi *puuttua* murteittain; esim. *Astia on vettä täysi l. täynnä; Sampo ei puuttunut sanoja, eikä Louhi luottehia* vert. 23, 6.

IX. Interjektionit vaativat partitiivia huudahduksissa; esim. *Ah kullaista kotia, armasta asuinsijoa! Voi voite-tuita! Ai sydäntäni!* Joskus käytetään partitiivia huudahduksissa ilman interjektionia; esim. *Tuota itsekkäisyyttä, tuota itsekkäisyyttä!*

Muist. Partitiivi ei ilmoita tilaa, josta poistutaan taikka eroa jostakin ominaisuudesta, eikä kirjakielessä olekkaan sijaa, joka tätä ilmoittaisi. Eräässä murteessa on tähän kuitenkin omituinen predikaatin täyteen sija *excessiivi*, joka juuri ilmoittaa subjektin tahi objektin eroa jostakin tilasta, ominaisuudesta; esim. *Läksin hä-neltä paimenenta, pappilasta palvelijanta; Excessiivi-sijan harvinaisuus ja kirjoittajain siitä tietämättömyys ovat sen tähän asti pidättäneet kirjakielessä käytettävänä (Ahlqvist).* — Tälläkin muodolla on toisinaan paikallinen merkitys; esim. *siintä (= siittä), luonta (= luota).*

21. Translatiivi ilmaisee

I. Subjektin tahi objektin todellista tahi ajateltua tuloa johonkin tilaan tahi ominaisuuteen; esim. *Hän pääsi papiksi; Hän tuli minulle avuksi; Hän antoi minulle kir-jan lainaksi, lahjaksi; Hän jäi, meni tunnottomaksi; Niilo rupesi sotamieheksi; Tulin, sain sanoneeksi; Hieno sumu tekeyyi ylempänä ilmassa pilveksi; Hänen täytyi ruveta lukkariksi; Matiksiko poikanne nimititte; He valitsivat hä-net puhujaksi; Kylä tehtiin kauppalaksi; — He luulivat häntä hyväksikin mieheksi; Tämän katson hyväksi; Hän osoitti itsensä kunnolliseksi.*

1 *Muist.* Objektin tuloa johonkin ominaisuuteen transl. il-maisee muuttamista, tekemistä, nimittämistä, valitsemista, luulemista, osoittamista merkitsevien verbien kanssa, ja vastaa silloin latinassa tavattavaa predikaatin akkusatiivia tahi nominatiivia.

2 *Muist.* Puhekielessä transl. välistä seuraa yksikössä, vaikka tarkoittaakin monikollista subjektia tahi objektia; esim. *Ajat käyvät yhä huonommaksi.*

II. Tarkoitusta. Tällöin transl. vastaa kysymyksiin a) miksi joku kelpaa, sopii; esim. *Hän kelpaa papiksi; Hän on sopiva puhujaksi; Härkä hyvä teurahaksi, riihen nurkka karpioksi, kannun uurre siemyeksi.* b) miksi jokin on; esim. *Se on hänelle häpeäksi; Olkoon tämä teille opiksi; Kuumeheksi kuun kehikkö, poutimoiksi päivän sääri;* c) mitä varten verbin tekeminen tapahtuu; esim. *Juon maljan onneksesi; Emäntä teki valmistuksia jouluksi; Miksi? — Sen tein häntä auttaakseni (ks. 56, a).*

III. Aikaa a) joksi tekeminen lykätään; esim. *Poika heitti lukunsa toistaiseksi; Kokous lykättiin huomiseksi; Jätettäköön tämä toiseksi aikaa (myöskin: toiseen aikaan, huomiseen).* — b) joka on rajana, mitä ennen teko valmistuu; esim. *Tämän kirjan toivomme ensi syksyksi valmistuvan; Teos ilmestyi jouluksi.* — c) jonka kuluessa aiottu tekeminen tulee tapahtumaan; esim. *Minä lainaan tämän kirjan sinulle lupa-ajaksi; Hän lähti kesäksi ulkomaille.*

IV. Tapaa miten, kielistä puhuen; esim. *Lausu nämät sanat saksaksi; Kirjoita kirjeesi suomeksi, eläkä ruotiksi.* — Samoin: *Me elämme herroiksi.*

V. Suhdetta — seikkaa, mihin nähden jokin mielpide lausutaan; esim. *Hän on hyvin voimakas iäksensä; Näin varhaiseksi (siihen nähden, että on n. v.) on paljo väkeä torilla.* — *Raskas tehdäkseni (ks. 56, b).*

VI. Kohtia eli osia (momenttia), joihin aine paloitellaan; esim. *ensiksi (ensimmäiseksi), toiseksi, lopuksi, viimeksi.*

Sisäinen paikallisuus.

Inessiivi, elatiivi, illatiivi.

22. Sisäisiä paikallisuuden sijoja ovat: inessiivi (olosija, vast. kys. missä), elatiivi (erosija, v. k. mistä), illatiivi (tulosija, v. k. mihin).

Nämät merkitsevät:

I. Rajoitetun paikan sisäpuolta ja itse rajaa; esim. *Poika istuu huoneessa; Parempi kala suussa, kuin haava päässä; Lampaat ovat pellossa (= ovat päässeet pellon rajojen piiriin); — Poika lähti huoneesta; Ota kala suus-*

tasi; *Miehet palasivat metsästä; — Poika meni pirttiin; Eilen tulit kaupunkiin; Isäntä lähti riiheen — — Vene on rannassa; Hämeenlinnan kaupungista on Idänpään kylään kaksi Venäjän virstaa; Sinä olet minusta viiden-toista askeleen päässä.*

Huom.! Samoin sisäisiä paikallis-sijoja käytetään osoittamaan a) *Kollektiivi-käsitteiden piiriä; esim. Nisussa on ohdaketta; — Kootkaa ohdakkeet nisusta; — Rukiisen on ilmaantunut rikkaruohoa. — Lapsi ei ole ollut ihmisissä; Tyttö läksi talonpojista herras-väkeen palvelemaan. — b) Tilaisuutta; esim. Kävin pidoissa, hätissä; Poika oli paimenessa, vieraisa; — Mies palasi sodasta, paimenesta, vieraista; Mies meni peijaisiin, vieraisiin. — c) Säätä, kun sen vaikutuksen alaisuutta tarkoitetaan; esim. Olin ulkona tuulessa ja sateessa; Riensin kotiin pyrrystä ja twiskusta; Elä lähde myrskyyn ja sateeseen.*

Muist. Paikannimistä ei yleensä saata antaa varmaa sääntöä, mitä niistä käytetään sisäisissä, mitä ulkoisissa paikallisuuden sijoissa. — Muutamia sääntöjä kuitenkin mainittakoon: a) Kaikista *-la-* ja useimmista *-inen-*päätteisistä nimistä käytetään sisäisiä paik-sijoja; esim. *Janakkalassa, Urjalassa, Mattilassa, Huittisissa, Kiikoisissa, Kaipiaisissa; — b) Maitten* sekä yleensä vieraskielisistä nimistä käytetään sisäisiä; esim. *Suomessa, Saksassa, Ranskassa, Bayonne'ssa, New-York'issa; Poikkeus on Wenäjä, josta käytetään ulkoisia sijoja: Venäjällä, -ttä, -lle; — c) Jos maa-sana on paikannimeen liitetty, niin käytetään ulkoisia paik.-sijoja, ell'ei ole puhe jostakin, mikä kuuluu puheena olevaan maahan, jolloin käytetään sisäisiä; esim. Saksanmaalla kävi paljon ihmisiä; mutta: Saksanmaassa on komeita kaupunkeja, vuoria, virtoja, paljo väkeä. — Sanasta Suomenmaa käytetään aina sisäisiä sijoja.*

II. Rajoitetun ajan sisäpuolta ja itse rajaa; esim. *Ei päivässä paljoja tehdä; Tämän valmistan viidessä viikossa; Joka on nopsa nuoruudessaan, se on virkku vanhuudessaan; Hän kuoli seitsemänkymmenen vuoden iässä.* Samoin II:sen infinitiivin inessiivi: esim. *Hänet näin tullessani;* (Ks. alemmaksi). Elatiivi ja illatiivi ajanmääräyksinä aina ilmoittavat ajan rajaa; esim. *Pääsiäisestä on seitsemän viikkoa Heluntaihin; Kuu kiurusta kesään, puolikuuta peipposesta, vähä västäräkkisestä, päivääkään ei pääskysestä; Ihmiset elivät huolettomina päivästä päivään. Hamasta muinaisuudesta saakka aina näihin aikoihin asti kansanrunoutemme on kukoistanut; Aina viime vuodesta saakka hamaan tähän aikaan asti olen ollut sairaana.*

III. Elävän oleennon hengellistä tahi ruumiillista tilaa; esim. *Hän on nukuksissa, eksesissä, suutuksissa,*

tainnoksissa; Poskeni oli turvoksissa; Poika on nälissään, janoissaan, taudissa, yskässä, näkyvissä, pääsemättömissä; — Tyttö tointui tainnoksista; Kansa alkoi toipua kurjuudesta; Hän parani kuumeesta, pääsi pulasta; — Hän joutui eksyksiin, meni tainnoksiin, sairastui kuumeeseen.

IV. **Henkilöitä** tahi **asioita**, joiden sisällinen ominaisuus taikka tila ilmaistaan; esim. *Hänessä on jaloutta, veitikkaa, laulajaa, lurjusta; Sinussapa jo onkin koko mies; Sinussa ei ole tämän tekijää; Hänessä on mieltä; Onpa siinä kirjassa kokoa; Hänessä on nuha, vilutauti, kuume; — Joko on miehestä laiskuus lähtenyt; Työnteko karkoittaa pahat himot ihmisestä; Rohdot poistivat hänestä vilutuksen; — Laiskuus tuopi ihmiseen pahoja taipumuksia; Koskahan sinuun mieltä karttuu; Häneen tuli hammastauti.*

V. **Välitöntä yhteyttä** sen esineen tahi (kuvallisesti) sen **henkilön** taikka **abstraktisen käsitteen** kanssa, joka on paikallissijalla ilmaistu; esim. 1. (*Inessiivi: kiinni-olemista*): *Huivi on kaulassa, saappat jalassa**), *lakki päässä; Veitsi on seinässä; Poika on hevosen selässä; — Pysykää kiinni toisissanne; Hän on kiinni riettauden loassa; — 2. (Elatiivi: irroittumista)*: *Ota sormikkaat kädestäsi; Lakki putosi pojan päästä; — Hän luopui, erosi meikäläisistä; Itku ei estä kuolemasta, parku päivistä pahoista; Varjele vakainen luoja akasta äkisevästä; Tuomari varoitti todistajia valapatosta; Talo on veroista vapaa; Hän on erillensä vaimostansa; — 3. (Illatiivi: kiintymistä)*: *Pane lakki päähäsi; Poika hyppäsi hevosen selkään; Kiinnitin veitsen seinään; Mies on oleva vaimoonsa sidottu; Kehoita lapsiasi ahkeruuteen, mutta elä yllytä heitä vihaan; Hän tarttui sinun käteesi.* Täten käytetään illatiivia myöskin ilmoittamaan sitä obj. osaa, johon tekemisen vaikutus välittömästi koskee; esim. *Löin koiraa selkään; Pistin häntä silmään.* Myöskin illat. ilmaisee tunteellista kiintymistä jhnkn *-un -yn* päätteisten verbien ynnä niiden johdannaisten kanssa; esim. *Miellyn häneen; Taipumus pahaan.*

VI. **Jollakin aineella tahraantumista, peittymistä, täyttymistä**; esim. *Nuttu on savessa, tervassa; Nenä on veressä, otsa hiessä; Järvi on jäässä, taivas pilvessä; Liha*

*) Parittain olevista ruumiinelimistä käytetään aina yksikköä, kun on puhe niiden pukimista.

on madoissa, leipä homeessa; — *Pese nenäsi savesta; Järvet lähtivät jäästä; Puhdista liha madoista; — Nuttu tuli tervaan; Järvet ovat menneet jäähän.*

VII. Jonkin työn toimittamista. Toimiskelua ilmaisevana sanana on silloin usein substantivum verbale; esim. *Hän on työssä, toimessa; Olin marjan poiminnassa; Hän on työtä tekemässä* (ks. al.); *Hän on laulamassa; — Hän tuli pois työn teosta; Palasi kirjan viennistä; Herkesi lukemasta; — Hän läksi vitsan taitantahan; Meni laulamaan.*

Joskus pannaan itse teon esine, tarkoitus, taikka esine, jota hankitaan, noudetaan, sisäiseen paikallissijaan; esim. *Hän on kalassa, marjassa, lehdessä, heinässä, elossa, karjassa, luudaksessa; — Tuli kalasta y. m.; — Meni marjaan, vastakseen.*

23. Elatiivi vielä ilmaisee

1. Määrättyä kokonaisuutta, jonka osa on puheena (Elat. partitivus). Partitiivisanana tällöin on komparatiivi, superlatiivi, taihi nomen quantitatis (vert. part. 20, I); esim. *Vanhempi veljistä; Nuorin pojista; Joulu juhlista jaloin, pappi paras vierahista; Puolet jyivistä; Kolme veljeksistä; Kuka teistä? Kaksi kauppiaista* (kaksi puheena olevasta kauppiasjoukosta): *Kaksi kauppiasta* (2 kauppiasluokasta).

1 *Muist.* Runokielessä kuitenkin sanotaan tätä sääntöä vastaan esim. *Aura arpoja parahin, kirkunmüntä tarpoimia* (ks. myös Kal. III, 207—210). Samoin: *Yksi noita miehiä oli eilen meillä.*

2 *Muist.* Elat. part. ei sovi genitiivin määräykseksi; esim. *Kolmen veljeni* (ei: veljistäni) *lapset.*

2. Ainetta, josta jotakin tehdään, taihi alkuperää, josta joku polveupi, kehkeypi jne. (Elativus materiae et originis); esim. *Tyhjästä Jumala loi taivaan ja maan; Saappaat tehtiin nahasta ja vaatteet verasta; Lapsesta mies tulevi, penikasta kunnan koira; Hän on syntynyt* (l. syntyisin, kotoisin, peräisin) *suuresta suvusta; Tuosta tytöstä sukeupi kelpo työntekijä.*

Muist. Elat. olen-verbin kanssa ilmoittaa, että joku henkilö taihi asia on kelpollinen joksikin (21, II) taihi johonkin (24, I); esim. *Mitä sinusta olisi papiksi; Hänestä ei ole mihinkään.*

3. Syytä jonka vuoksi jotakin tapahtuu, taihi tunteen, ajatuksen (verba sentiendi et dicendi) taihi toisinaan muunkinlaisen teon esinettä (elat. causae et objec-

tivus); esim. *Minä en suutu vähistä; Elä kerskaa taidostasi; Herra tunnetaan hatusta, kypäristähän kuningas; — Sinusta meillä ei ole suurta iloa; Se on minun ajatukseni asiasta; Siitä ei ole lukua; Sinusta en ajattele (tiedä, usko, luule) muuta kuin hyvää; Hän kertoi minulle paljon sinusta; Hän puhuu viime sodasta; En huoli hänestä; Mitä miehen mustuudesta, makkaran kiperyydestä; Mitä siitä suret, tahdot? Mitä te tuosta Jaakosta räykkäätte.*

4. **Tietä**, etenkin aukkoa, jonka kautta liike tapahtuu eteenpäin, kun lähtöpaikkaa ei ole ilmaistu; esim. *Juoksin ovesta ulos, mutta ikkunasta tulin jälleen sisään; Kapeimmasta kohdasta uin virran poikki; Kuljin sillasta joen yli; Täst' on kulta kulkenunna, täst' on mennyt mielitetty.*

5. Sitä esineen osaa, jonka suhteen jotakin lausutaan, taikka ruumiin osaa, josta pidetään kiinni; (Elat. **respectus**); esim. *Takki on kauluksesta rikki; Poika on kipeä silmistään; — Älä, velikulta, nipistä nenästäni! Vedä häntä tukasta; Sanasta miestä, sarvesta härkää.*

Muist. Elatiivilla ilmoitetaan myöskin henkilöä, jonka mielihiteen mukaan, suhteen jokin asia on niin tai niin; esim. *Minusta tämä paikka on hyvin kaunis; Hänestä tämä juttu tuntuu vähän ikävältä.*

6. **Ainetta**, josta on runsaus tahi puute (Elat. **copiae et inopiae**); esim. *Mies on rikas rahasta, mutta köyhä ystävistä; Astia täytyy vedestä; Maa on köyhtynyt väestä, tyhjä viljasta.*

Muist. *Täysi*-sanasta ks. 20, VIII.

7. **Esinettä**, josta, jonka asemesta jotakin saadaan, maksetaan, josta jokin käy, jne.; esim. *Sain markan voinaulasta; Talosta hän maksoi tuhannen markkaa; Lemmästä pyydettiin 50 markkaa; Kiitos lainasta! Tuossa on markka vaivasta; Annatko minulle kiven leivästä (= leivän asemesta, sijasta, verosta); Hän käy herrasta maalla; Sigli käy seitsemästä ja puolesta obolista; Kuningas työnsi hänelle tyttärensä palkoista.*

8. **Tavaran myömhintaa**; esim. *Möin kirjani kahdesta markasta; En myö viljaa kalliimmasta kuin muutkaan.*

9. **Aikaa**, jolloin jotakin tapahtuu; esim. *Alkuvuokosta hän kävi usein täällä; Loppu- l. syys-suvesta oli*

paljo likaa; Hän heräsi aamu-yöstä. Aikaa määrävänä sanana tällöin on aina yhdistetty sana, jonka määräys-sanana on *alku-, loppu-, aamu-, ehto-, syys-, kevät-, y. m. s.*

10. **Tapaa, miten teko tapahtuu.** Tähän kuuluvat **adverbia** **qualitalis**, joilla on päätteenä *-sti*; esim. *Pahasti, kovasti, lujasti, lujemmasti, lujimmasti.*

24. **Ilatiivi ilmaisee vielä:**

1. **Tarkoitusta** **tahi asiaa**, johon jotakin käytetään, **tahi johon jokin kelpaa, sopii** käytettäväksi; esim. *Minä en kuluta rahojani turhuuteen, vaan käytän niitä hyvin tarkoituksiin; Hän käytti poikiansa moniin töihin; Hän kelpaa, kykenee siihen virkaan; Hän on tähän ammattiin kykenemätön, sopimaton; Hän ei siihen kelpaa.*

2. **Esinettä, jonka valtaan, jonka vaikutuksen alaiseksi** joku joutuu; esim. *Mies kuoli nälkään, veteen, tautiin; Poika uupui vaivoihinsa; Sotilas sortui sotahan; Ei taudin kovuuteen kuolla, eikä pehmyteen peräytä (sananl.); Lapsi nukkui äitinsä lauluun.*

3. **Määrää** johon tavaran **hinta kohoo, alenee**; esim. *Voi-leiviskän hinta kohosi kahteenkymmeneen markkaan; Ruistynnyrin hinta on alentunut yhdeksään toista markkaan.*

4. **Henkilöä** **tahi esinettä, jonka kanssa yhtäläisyys, vastaavaisuus ilmaistaan** (verbin kautta), **johon jotakin vaihdetaan, verrataan**; esim. *Hän vivahtaa sinuun; Lapsi on isäänsä; Sukuhunsa suopetäjä, vesahansa vehmaskoivu; Hän tulee sinuun; Dörfling vaihetti neulan miekkaan (Saks. mit dem Degen, gegen den Degen); Juhlapuhuja vertasi valtiota perheeseen; Sinä olet verrattava tuhlaaja-poikaan. Samoin hinnasta: Talo myötiin halpaan hintaan; Siihen hintaan sen annoin; Sain, huusin talon tuhanteen markkaan.*

5. **Aikaa**, kun epäillä, **ettei tekeminen sen kulessa ole kertaakaan tapahtunut**; esim. *En ole nähnyt sinua moneen vuoteen; Oletko kolmeen viikkoon ollut kaupungissa? Vuoden aikaan en ole käynyt hänen luonansa; Mies-muistini ei ole niin paljo lunta satanut; En ole vuosikauteen kirjoittanut kotiin.* Tätä illat. tavallisesti käytetään vain silloin kun ajanmääräyksellä on attribuuttina *moni, iso, pitkä, koko, hyvä*, **tahi kardinaali-laskusana**, taikka jos sillä on attributiivi sekä jos ajanmääräyksenä on eräänlainen yhdistetty sana (*-puoli, -kausi*). — Ilmoittamaan

likimääräistä aikaa jolloin (s. o. minkä ajan seutuun), tekeminen tapahtuu tahi on tapahtunut, käytetään illatiivit aikaan, aikoihin sekä -puoleen; esim. *Siihen aikaan Jesus sanoi opetuslapsillensa; Näihin aikoihin alkaa turmelus levitä moneen maahan; Joulun aikaan, kevät-puoleen.*

6. **Tapaa, miten** tekeminen tapahtuu. *Esim. puheenparsia: Kerro omaan tapaasi; Siihen tapaan, lajiin, suuntaan; — adverbija: varmaan, tarkkaan, kovaan, lujaan, turhaan; Joka taajaan kylvää, se laajaan leikkaa.*

Ulkoinen paikallisuus.

Adessiivi, Ablatiivi, Allatiivi.

25. Ulkoisia paikallisuuden sijoja ovat **adessiivi (olosija)**; vast. kysym. missä), **ablatiivi (erosija)**; vast. kys. mistä), **allatiivi (tulosija)**; vast. kys. mihin).

Nämät merkitsevät

I. **Paikan tahi esineen pintaa, päällispuolta, läheisyyttä**; esim. *Poika seisoo pöydällä; Kyyhkynen istuu katolla; Hevonen on kirkolla; Huivi on kaulalla (nim. löyhälään); Lapsi lepää äitinsä povella; Tyttö kävi lähteellä, kaivolla, haudalla; — Lapsi putosi ikkunalta; Mies palasi mereltä; Meni maalta kaupunkiin; Tuli kaivolta; Huivi putosi kaulalta; Ukko uunilta urahti; — Lapsi putosi laattialle; Tyttö lähti lähteelle; Työ-väki meni pellolle, riihelle (rajoja ei ajatella); Meni merille.*

Muist. Elävän olennon läheisyyttä ilmaistaan postpositioineilla; esim. *Istun kultani rinnalla, vieressä; Miehet ovat isän tykönä; Istun isäni viereen.*

II. Elävän olennon **perhettä ja huostaa**; esim. *Kävitkö eilen Kalisella; Tyttö palvelee meillä; — Pojalla on kirja; Kyllä on työtä tekijällä, vettä viljoin soutajalla; Tytöllä on (ei: ovat) mustat silmät, kauniit kädet (ei: mustia silmiä, kauniita käsiä koska hänellä niitä on aina yhtä monta); Ukolla on harmaat hiukset (ukolla on harmaita hiuksia, ilmaisee, että niitä on hänellä muunväristen joukossa); — Vieraat lähtivät Lehtoselta, teiltä; — Veitkö minulta lakin? Minulta hukkuu, katosi kirja; Kukolta katkesi kaula; Koira puri pojalta sormen poikki; Minulta unhottui, jäi kirja kouluun; Minulta puuttuu varoja. Samoin ablatiivi ilmaisee elollista olentoa, jonka haltuun joutu-*

masta jotakin varjellaan, suojellaan; esim. *Varjelen taloni varkailta; Säilytin lihani madoilta; — Menemmekö tänä iltana Kopposelle; Meille, teille tuli vieraita; — Hän toi makeisia lapsille; Isä antoi kirjan pojallensa; Rahansa poika vei äidillensä; Päällikkyyys uskottiin Lejonhufrudille.*

III. Ulkonaista tilaa taikka asemaa; esim. *Kivi on korkealla ilmassa; Lehti on hiiren korvalla; Teos on alkeilla, tekeillä (alkeella, tekeellä); Oletko hereillä, valveilla; Ukko on hyvällä, pahalla tuulella t. mielellä, hyvillänsä, pahoillansa, nyreillänsä; Seisoalla, istualla, saapuvilla; Silloin lintu laihimmillaan, milloin pojat pienimmillään; Hän on kyljellään, selällään, mahallaan. — Ablatiivia hyvin harvoin käytetään; esim. *Kivi putosi korkealta maahan; Lintu nousi matalalta ylemmäksi; Sotilaat kääntyivät pakosalta taisteluun; Istualta on hyvä lähteä; — Lintu lensi korkealle; Ruis tulee oraalle; Koska saatte työnne alkeille? Kangas pantiin kuteelle; Hän tuli hyvälle tuulelle, hyvillensä; Suomenkielen ystävät pääsivät voitolle; Lapsi kaatui nenällensä; Häti tuli suurimmilleen.**

IV. Aterian nauttimista tahi jonkin leikin leikitsemistä; esim. *Isäntä on ruualla, suuruksella, illallisella, einneellä; Lapset ovat koppisilla, sokkosilla, kuninkaisilla; — Väki pääsi illaliselta; Lakkasimme palloilta; — Käydäänkö kahville; Ruvetaanko keilasille?*

V. Pyyntöneuvon käyttämistä, jonka läheisyydessä joku on toimituksen vuoksi; esim. *Olen ongella, nuotalla, velalla; — Lapset tulivat ongelta; — Mennäänkö verkoille?*

26. Adessiivi vielä ilmaisee:

1. Rajoittamatonta aikaa, jolloin jotakin tapahtuu; esim. *Päivällä työskentelen, yöllä etsin lepoa; Illalla isä palasi kaupungista; Elä lähde sateella kävelemään; Tuulella ei ole hyvä lähteä kalastamaan; Milloin laiska työn tekee: talvella ei tarkene, kesällä ei kerkiä, syksyllä on suuret tuulet, keväällä vettä paljon; — Huomaa: Ajallansa, sill' aikaa; täällä, samalla aikaa, samalla.*

1 *Muist.* Lähemmin määrättyä aikaa adessiivi saattaa ilmaista ainoastaan silloin kun ajanmääräys-sanana on *kuu, viikko, hetki (tunti), -kauti, -luku, -sata*; esim. *Tällä kuulla; nousevalla, menneellä viikolla; Sillä hetkellä; Kuudennellatoisella vuosisadalla eli viidennelltoista sataluvulla; Ludvig XIV:n aikakaudella. — Huom. Lapsi on kolmannella vuodella t. kolmannella (ks. 48, b).*

2 *Muist.* Monikossa käytetään a) hyvin harvoin adessiivita itse ajanmääräys-sanasta, vaan useammin sen *-nen-*pääteisestä joh-

dannaisesta; esim. *Öillä yötyrit ajavat; Iltasilla loistelee tuhansia tähtiä; Aamusilla käyn kävelemässä; b) instruktiivia, sekä itse sanasta että sen -nen-päätteisestä johdannaisesta; esim. Öin, päivin, illoin, aamuin; Öisin, päivisin, iltaisin, aamuisin, suvisin, kesäisin.*

2. Keinoa, välikappaletta, jolla jotakin toimitetaan, (adessivus instrumenti); esim. *Kielellänsä lintukin laulaa; Iski virkkua vitsalla, helähytti helmivyöllä; Näinhän sen omilla silmilläni; Osallansa mies elävi, koira toisen kohtalolla; Öillä päivät jatketaan, petäjällä pellon siemen; Teetin pöydän puusepällä, saappaat suutarilla. — Samoin: Lukemalla oppii (ks. al.).*

3. Tapaa, miten tekeminen tapahtuu (adessivus modi); esim. *Armeliäs auttaa ilolla; Hän katsoi minuun erinomaisella tavalla; Puhu kovalla äänellä; Kirjansa hän kirjoitti Saksan kielellä; — Sen tein mielelläni, ehdollani, tahdollani.*

4. Ostohintaa; esim. *Sen ostin viidellä markalla; Talon hän sai tuhannella markalla. Tämäkin on vaan ad. instrumenti.*

27. Ablatiivi ilmaisee

1. Elollista olentoa, jolta jotakin saadaan, jolta jtkn kielletään, salataan; esim. *Minä sain veljeltäni kirjeen; Tämän taidon olen sinulta oppinut; Käsky tuli keisarilta; Sen kuulin isältäni; — Sen minä kiellän sinulta; Älä salaa minulta mitään; Äiti kätki avaimet lapsilta.*

Huom.! Työ menestyi, sujui minulta; Lukeminen ei käy pojalta; Aika kului minulta hupaisesti; Työ ei valmistu minulta.

Muist. Ablatiivia ei saa käyttää agenttina.

2. Seikkaa, jonka suhteen jokin ominaisuus lausutaan (Abl. respectus); esim. *Hän on hyvä tavoiltansa; Moni on kaunis katsannolta, äsken tyly työn teolta; Joka on viekas varpahalta, se on kannalta kavala; Poika on Jussi nimeltä; Arviolta oli siellä viisikymmentä henkeä; luvulta.*

3. Mittaa (yksikköä), jonka mukaan koko osuuden arvo määrätään; esim. *Ostin viisi kyynärää verkkaa ja maksoin kolme markkaa kyynärältä; Velasta maksetaan korkoa viisi sadalta; Renki saa kaksisataa markkaa vuodelta.*

4. Tietä, jonka kautta kuljetaan (harvoin); esim. *Kuljin kirkon puolelta. — Vert. 20, IV; 23, 4.*

5. Aikaa: a) Aikaa, jolta jokin on alkuansa; esim. *Tämä muistomerkki on rautakaudelta; Kirkko on viime vuosisadalta; Asetus on Helmikuun 20:nneltä päiväältä; —*

b) **Määrätuntia, hetkeä, jolloin** jotakin tapahtuu; esim. *Kello viideltä nousin, ja kello 10:neltä panin illalla maata;* — c) **Välittömästi** toisiansa seuraavia **ajan-osia**, jolloin ajanmääräys asetetaan ensin **nominatiiviin** ja sitten **ablatiiviin**; esim. *Vuosi vuodelta (myöskin vuodesta vuoteen) äidinkieleemme pääsee yhä laajemmissa piireissä valtaan; Päivä päivältä (myöskin: päivästä päivään).*

6. **Estävää syytä**; esim. *Lieneekö hän päässyt tulemaan jäiltä; Minäkin itkisin, mutt' en saata naurultani; Laulultasi en saa nikutuksi.*

7. **Vaikutusta**, jonka jokin esine tekee **aistimiimme**; esim. *Talo näyttää karniilta; Laulu kuului rumalta; Kala maistuu pahalta; Vesi haisi tervalta, maistuu sokurilta; Huone tuntuu kylmältä; Jo tuntuu tilani paremmalta.*

8. **Tilaa**, jossa jokin esine **juuri** silloin on, kuin se joutuu verbin vaikutuksen alaiseksi. Tämä käytäntö on hyvin harvinainen, melkein adverbillinen; esim. *Kissa nieli hüren elävältä; Söin silakan tuoreeltaan (s. o. vallan suo-laamatta); Pureskeli leipää kuivaltaan (s. o. särpimettä).*

9. **Määrää, milti** jotakin on tahi tapahtuu; esim. *Siellä oli kosolta, paljolta väkeä; Karjanruokaa on ollut niukalta; Hän puhui laajalta kohtaloistaan. — Adverbeja (-ti-päätteisiä): syvälti, laajalti, kosolti, paljolti, syvemmälti, niukemmälti.*

28. Allatiivi ilmaisee

1. **Objektiivia**, se on sitä esinettä, jolle jtkn tehdään, jlle jtkn tulee osaksi, jlle jokin kelpaa jne. Esim. *Puhu minulle surusi; — Sinä teit minulle hyvän työn; — Tämä olkoon sinulle varoitukseksi; Tämä ei kelpaa minulle; Semmoiset työt eivät sovi kunnon miehelle; Tämä on minulle vahingollinen; Työ on ukolle liian raskasta; Ole armelias köyhille, hellä sorretuille.*

2. **Vaikutusta**, jonka esine tekee aistimiimme, mieleemme (vert. 27, 7); esim. *Vesi tulee tervalle; Metsä haiskahti me'elle, simalle salo sininen, ahovieret viertehelle, suovieret sulalle voille (Kal. XIV, 169—172); Ruoka maistuu, haisee pahalle.*

3. **Suhdetta**, samoin kuin ablat. (27, 2), vaikka harvemmin; esim. *Tyttö on hyvä taidollensa, paha tavoillensa; Kun lie jäykkä juoksullehen, eli laiska laukallehen, ota vitsa viiakosta! (Kal. XIV: 177—9).*

II. Erosijat merkitsevät

Partitiivi: paikkaa, mistä: *ulkoa* 18 {elat. 22, I.
abl. 25, I.

tietä (ks. 20, IV) {elat. 23, 4.
abl. 27, 4.

aikaa {josta: *tehtyä* (ks. 20, VII a) {elat. 22, II.
abl. 27, 5 a).
{jolloin: *nykyään* 20, VII b) {elat. 23, 9.
ablat. 27, 5 b).

syytä 20, V {elat. 23, 3.
ablat. 27, 6.

suhdetta 20, VI, {elat. 23, 5.
ablat. 27, 2.

määrää 20, III (ja sen 2 muist.) — ablat. 27, 9.

runsautta tahi puutetta 20, VIII — elat. 23, 6.

III. Tulosijat merkitsevät

Translatiivi: paikkaa, mihin: *ulos*, 18 {illat. 22, I.
allat. 25, I.

aikaa, ajanrajaa, mihin 21, III b) — illat. 22, II.

tilaa 21, I {illat. 22, III.
allat. 25, III.

tapaa 21, IV {illat. 24, 6.
allat. 28, 4.

IV. Ajan määrääminen.

- Aikaa: jolloin: Adessiivi (määräämätön aika) ks. 26, I.
Essiivi (lähemmin määrätty aika) ks. 19, II.
Partitiivi } määrätyissä kohdissa {ks. 20, VII, b).
Elatiivi } {ks. 23, 9.
Ablatiivi } {ks. 27, 5, b).
Illatiivi (likimääräinen aika) ks. 24, 5.
- Ajan sisäpuolta: Inessiivi ks. 22, II.
Essiivi ks. 19, II, b).
Illatiivi (aikaa, jonka kuluessa tekemisen epäil-
lään kertaakaan tapahtuneen) ks. 24, 5.
Translatiivi (aikaa, jonka kuluessa tekemisen
avellaan tulevan kestämaan) ks. 21, III, c).
- Ajan rajaa: Elatiivi (mistä), ks. 22, II.
Illatiivi (mihin), ks. 22, II.
Translatiivi 21, III, b).
- Aikaa, josta: Partitiivi (aika, jonka jälkeen) 20, VII, a).
Ablatiivi 27, 5, a).
- Ajan osia: Saman sanan nominatiivi ja ablatiivi taikka elatiivi
ja illatiivi 27, 5, c).

V. Suhteen määrääminen.

- Ablatiivi tahi allatiivi (seikkaa, jonka suhteen jokin ominaisuus
lausutaan) ks. 27, 2; 28, 3.
- Elatiivi (sitä esineen osaa, jonka suhteen jotakin huomattavaa
lausutaan, tahi ruumiinosaa, josta pidetään kiinni) ks. 23, 5.
- Partitiivi ks. 20, VI.

4. Translatiivi (seikkaa, johon katsoen jokin mielipide lausutaan) ks. 21, 5.

VI. Hinnan määrääminen.

1. Elatiivi (myömahintaa) ks. 23, 8.
 2. Illatiivi (johon jtkn vaihdetaan, myödään) ks. 24, 4.
 3. Adessiivi (ostohintaa) ks. 26, 4.
 4. Ablatiivi (mittaa, jonka mukaan osuuden hinta määrätään) ks. 27, 3.
 5. Illatiivi (määrää, johon tavaran hinta kohoaa, alenee) 24, 3.

Komitatiivi.

31. Komitatiivi ilmaisee syrjä-seikkaa, joka seuraa pääseikkaa. Tätä sijaa kieli käyttää aina monikollisena, oli merkitys kuinka yksiköllinen tahansa. Komitatiivissa olevalla substantiivilla on aina suffiksi, mutta ei adjektiivilla eikä pronominilla, joka on komitatiivin attribuuttina; esim. *Lähde emäntinesi ja lapsinesi; Ukko meni akkoinensa kaupunkiin; Nieli miehen miekkoinensa; Talo myötiin kaluineen päivineen; Mies lähti kaikine kaluineen matkalle; Niine koirineen, kaunine hivuksineen; Näin isännän tulevan poikinensa; Michen täytyi vaimoineen lähteä talosta.*

1 *Muist.* Kaksi- tai useampi-tavuiset sanat komitatiivin attribuutteina ollessaan toisinaan lyhenevät siten, että *e* heittyy päätteestä pois, ja tulevat siis instruktiivin muotoisiksi; esim. *Järvet sa(d)oin saarinensa; Seinät pitkin juomuinensa.*

2 *Muist.* Komitatiivi saattaa määrätä lauseen subjektia ja objektia, nominaalimoodin subjektia ja datiivi-genitiivistä persoonaa, jota on käytetty persoonattomien verbien kera, ja sen suffiksi tarkoittaa sitä sanaa, jota komitatiivi määrää.

Instruktiivi.

32. Instruktiivi ilmaisee

I. Keinoa, jolla työ toimitetaan. Yksikköä käytetään harvoin; esim. *Me astuimme jalan kaupunkiin; Karhu kävelee neljän jalan; Hän veti kahden käden; Näinhän sen omin silmin; Tämän hän on tehnyt omin lupinsa; Kaikin voiminsa; Kaksin kämmeninsä (run.); En liiku omin lihoini, liikun luojani lihoilla, en väiky omin väkini, väikyn väellä kaikkivallan (Kal.).*

II. Tapaa, miten tekeminen tapahtuu — tavallisimmin adverbisesti —; esim. *Hän vei kirjani varkain pois; Kun*

on *muttu nurin puolin*, niin on *onni oikein puolin*; *Rinnan rikkahat ajavat, käsityksin köyhät käyvät*. Adjektiivieista käytetään a) yks. instruktiivia adverbisesti adjektiivien tai adverbien positiivin määräykseksi; esim. *Tavattoman huono, kauhean iso, suuren suuri, vaalean vehreä, tuhman ylpeä, liian rohkeasti*. — b) komparatiivin ja superlatiivin monikollista instruktiivia adverbeinä verbin määräykseksi; esim. *Puhu kovemmin, nopeammin; Hän juoksi vikkelimmin kuin sinä, mutta minä juoksin kaikkein nopeimmin*. — Positiivin monikon instruktiivia tavataan vain harvoin adverbina, nk. *hyvin, pahoin, väärin, nurin, oikein*.

1 *Muist.* Instruktiivia käytetään myöskin merkitsemään määräämätöntä aikaa (ks. 26, 1, 2 *muist.*, b) nk. *aamuin, illoin, öin, päivin, harvoin*. Samoin *-sin*-päätteiset, esim. *öisin, päivisin, aamuisin*.

2 *Muist.* Verbaalisesti ilmoittaa tapaa II:sen infinitiivin instruktiivi (josta ks. alemmaa); esim. *Tehden, nähden, tullen, menen*.

3 *Muist.* Instruktiivilla myöskin on usein distributiivinen merkintö; esim. *Viisin ruplin; Minä määrin mätkäelin, puolikkoisin putkaelin omiani ohriani* (Kal.). Varsinaiset distributiiviset päätteet kuitenkin ovat *-ttain* (oik. *-ttaen*) ja *-tellen*, jotka ovat oletettavat (käyttämättömien verbien) toisiksi infinitiiveiksi; esim. *Kannuttain l. kannutellen* (käyttämätön *presens kannutan, kannuttelen*); *kapoit-tain, tuopittain, kaksittain; kaksitellen, yksitellen*.

4 *Muist.* Toisinaan käytetään mon. instruktiivia paikallissijoissa ja etenkin adessiivissa olevan adjektiivin määräyksenä, joka adjektiivi täten on saanut substantiivisen luonnon; esim. *Näillä tienoin, omilla silmin, pytyssä korvin*.

5 *Muist.* Instruktiivia käytetään myöskin nominaalimoodin alalla joko subjektiivisena tai objektiivisena predikaatin täytteenä; esim. *Sinun pitää menemän; Näen sinun tulevan*. (Ks. al.).

Abessiivi.

33. Abessiivi ilmaisee sen esineen puutetta, jonka abessiivissa oleva sana ilmoittaa (negatiivinen keino, syy, tapa); esim. *Ei maa miehittä, eikä kylä koiritta; Joka syyttä suuttuu, se lahjatta leppy; Joka kuritta kasvaa, se kunniatta kuolee*. — *Työtä tekemättä et saavuta ravintoasi; Etkö saata olla nauramatta?*

Muist. Abessiivin vahvikkeena käytetään *ilman*; esim. *Silloin ilman syyttä itkin, ilman vaivoitta valitin, kun itkin isän sylissä, paruin äitini parmoilla; Tee työsi ilman pikittä puheitta*. — Tavallisemmin kuitenkin *ilman*-sanaa seuraa partitiivi, etenkin jos sanalla on attribuutti; esim. *Ilman rahoja et tule aikaan! Ilman suuria kustannuksia emme saa juhlaa toimeen*.

Prolatiivi.

34. Prolatiivi merkitsee liikettä jotakin **myöten**; esim. *Kuljin maitse, meritse*. Sijaa ei käytetä juuri muuten kuin **partikkelina**, ja tavallisesti monikollisena; esim. *ylitse* l. *ylätse, alitse* l. *alatse, ohitse, vieritse, paitse* (sanasta *paki*), *sivutse*; *-ten*-päätteisiä: *siten, täten, muuten, enimiten, paraiten*.

Pronomineista.

35. **Personaali-pronominin** pannaan ilmi aina kun niillä on **paino**. Esim. *Minä en sitä tehnyt, vaan sinä*. Muuten personaali-pronominin mieluummin jätetään pois, paitsi kolmannen persoonan pronominia, joka melkein aina pannaan ilmi; esim. *Jos tulet minua tervehtimään, niin olen kiitollinen; Kun hän näki veljensä, niin hän tuli iloiseksi*.

1 *Muist.* Jos sama 1:sen tahi 2:sen persoonan pronomini on sekä sivu- että päälauseen subjektina, niin se on aina jäljempänä olevasta lauseesta pois jätettävä; esim. *Jos minä sen saan, olen iloinen; Sinä saat sen, jos tahdot*.

2 *Muist.* Kohteliaasti yhtä henkilöä puhuteltaessa käytetään monikon toista persoonaa *Te*; esim. *Minä odotan Teitä*.

36. **Persoonapronominien genitiivin asemesta** käytetään **suffikseja**. Jos pronomiinissa on **paino**, niin on kuitenkin pronominin genitiivi ilmi pantava, ja 3:n persoonan pron. **aina**, kun suffiksi ei tarkoita lauseen **logillista subjektia**. Painon vuoksi asetetaan myöskin adj. **oma** suffiksilla varustetun sanan eteen, jos suffiksi tarkoittaa lauseen subjektia; esim. *Jo sain rahani; Otitteko osanne; Hän ei lyö hevostansa; — Sinä et saa minun osaani, enkä minä sinun osaasi, vaan kukin saapi oman osansa; Tämä on minun oma kirjani; Saitko edes omat vaivasi palkituksi? En minä hänen tavaroistaan huoli; Hän ei ottanut hänen osaansa, vaan oman osansa; — Isäntä ratsasti edellä yhdellä hevosellansa, ja rengit toivat hänen muut hevosensa perästä päin; „Seurakunta on valkeus maailmassa“, niin Origenes sanoo, ja hänen sanansa ovat todet; Hänen mielessänsä vielä kiehuivat eilispäivän taistelut.*

1 *Muist.* Kolmannen persoonan suffiksi saattaa, paitse lauseen subjektia, vielä tarkoittaa adessiivilla ilmoitettua omistajaa (*olen-verbin kanssa*), sekä persoonattomain puheentapojen kera käytettyä genitiiviä; esim. *Hänellä on oma mielipiteensä asiasta; Ansiolla on palkkansa; Hänen täytyi lausua ajatuksensa.* — Kun suffiksi kuuluu johonkin sanaan, joka on verbin nominaalimuodon määräyksenä, niin suffiksi aina noudattaa nominaalimuodon persoonaa eli subjektia; esim. *Mies sanoi isän myöneen talonsa* (huom.! *Ms s. i. m. hänen* (s. o. miehen t. jonkun muun) *talonsa*); *Käske häntä korjaamaan luunsa; Pojat pelkäsivät ankaruudestaan tunnettua opettajaa.*

2 *Muist.* Jos nominilla on määräyksenä useampia genitiivejä, jotka ovat eri persoonaa, niin pääsanaa järjestetään suffiksin suhteen viimeisen genitiivin mukaan; esim. *Minun ja sinun veneesi; Meidän, teidän ja heidän kirjansa; Minun ja Matin vene; Matin ja minun veneeni.* — Suffiksi jätetään pois *meidän-* ja *teidän-*sanojen jäljestä, kun ne ilmaisevat puhuttelijan tahi puhutellun taloa, perhettä; esim. *Meidän vainiossa kasvaa ohraa; Ovatko teidän pojat kotona?*

37. **Demonstratiivi-pronominin** tämä ilmoittaa läheisintä tahi äskenmainittua henkilöä tahi asiaa; esim. *Kuka tämä poika on? — Aikomukseni on puhua teille vähän Henrik Gabriel Porthanista. Tämä suuri opettaja ja isänmaan-ystävä syntyi 9 p. Marraskuuta v. 1739 j. n. e. — Tuo taas osoittaa kaukaisempaa, tahi ennenmainittua taikka tunnettua henkilöä tai asiaa; esim. Kuka tuo poika on? — Siitä veitikkä verevä, tuo on lieto Lemminkäinen lykkäsi lyllyn lumelle* (Kal. 13: 195); *Kolmenkymmenen vuotisen sodan, tuon protestanttien suuren taistelun ihmishengen vapauden puolesta, alkoivat Böhmiläiset.* — *Se*-sanaa käytetään 3:n persoonan pronomininä, kun ei ole puhe persoonista; esim. *Tiedätkö missä kirjani on? — En tiedä missä se lienee.* — Kun *itse*-sana on demonstratiivisena pronomininä (= lat. ipse) ja käy pääsanansa edessä, niin se on **taipumaton**, mutta jos se käy pääsanansa jäljessä, niin se **taipuu** ja on suffiksilla varustettu. Tämä suffiksi silloin tarkoittaa sitä sanaa, jonka attribuuttina *itse* on; esim. *Minä näin itse kuninkaan l. kuninkaan itsensä; Ei itse (= edes) kuninkaallakaan ole rahaa, saatikka muilla; Ei kuninkaalla itselläänkään ole rahaa, saatikka muille antaa.*

38. *Se*-pronominia käytetään myöskin **determinatiivisena** pronomininä, kun korrelaatilla on **paino**; esim. *Se mies, jolla ei ole periaatteita, ei ansaitse miehen nimeä.* Muuten *ei* determinatiivi-pronominia tarvitse käyttää; esim. *Käsititkö asian, jonka esitin.*

39. **Relatiivi-pronomeineja** ovat *joka, jompi*, joiden **persoona** ja luku riippuu korrelaatista, vaan sija niiden lause-**asemasta**; esim. *Me, jotka olemme kokeneemmat, osaamme neuvoa teitä, jotka olette aivan vähän kokeneet; Ota astioista se, jomman näet parhaaksi.* Relatiivi-pronomeineina myöskin käytetään *mikä* (runoissa *mi*), *kuka, kumpi*, etenkin kun korrelaattina on pois jätetty determinatiivi-pronominini, tahi kun relatiivi-lause käy päälauseen edellä; esim. *Sijan tiedät, kussa synnyit, paikan tiedät, kussa kasvoit: se on paikka tietämätön, kussa kuolo kohtoavi, hengen loppu loukahtavi; Teitkö mitä käsikin; Ota astioista, kumman tahdot; Missä minä olen, siellä pitää teidänkin oleman.*

40. **Interrogatiivi-pronominia** *kuka* käytetään substantiivisena. Sen nominatiivi tarkoittaa aina **persoonia**, muut sijat taas **asioita** tahi **paikkoja**; esim. *Kuka siellä on? Kutka tänne tulevat? Kuka hän on? — Kuhun l. kunne kuljet? Kussa asut? Kusta tulet? — Ken-pronominia* käytetään niinkään ainoastaan substantiivisena ja ainoastaan **persoonista**; esim. *Ken siellä puhuu? Kenen kirja tämä on? Kenelle sen annat? Kenestä puhutte? — Mikä-pronominia* käytetään **persoonista** ainoastaan adjektiivisena, mutta **asioista** sekä adjektiivisesti että substantiivisesti; esim. *Mistä herrasta on puhe? Mitkä oppilaat siellä olivat? Mikä mies hän on? Minkä koulun oppilaita nuo ovat? Mikä kirja tämä on? — Mitä siellä on? Mitä tahdot? Missä asutte? Mistä tulette? Mihin l. minne menette? — Kumpi* käytetään sekä substantiivina, että adjektiivina **kahdesta** puhuen; esim. *Kumpi siellä oli, Mikkoko vai Matti?*

41. **Refleksiivi-pronominina** suomessa käytetään *itsen* sanan **casus obliqui**, jotka ovat silloin aina vastaavan persoonan suffiksilla varustettuina; esim. *Sain rauhan itselleni; Minne nyt aiot kääntää itsesi? Tämä mies puhuu aina itsestänsä; Me emme kehu itseämme; Tahdotteko olla itseksenne? He tekivät sen itsestänsä.*

1 *Muist.* **Biblian** kielessä käytetään refleksiivi-pronominina **persoona-pronominia**, joihin on suffiksi liitetty; esim. *Rakentakaamme meillemme torni, tehdäksemme meillemme nimeä.*

2 *Muist.* Kun refleksiivi-pronominin on liitetty **postpositioni**, niin välisti muutetaan suffiksi **pronominista** **postpositioniin**; esim. *itse tähtenne = itsenne tähden; itse kauttanne = itsenne kautta.*

42. Indefiniitti-pronomeineista.

1. *Eräs* = joku, jota ei tahdota tahi saateta nimittää, latinan *quidam*; esim. *Eräällä miehellä oli kolme poikaa*. Samassa merkinnössä käytetään *muutama* ja *muudan* (jälkimmäinen yks. nominatiivissa); esim. *Muutamalla kuninkaalla oli tytär*; *Muudan mies varoitti minua*. — *Muutama* monikollisena taas on yhtä kuin *jotkut*, *harvat*; esim. *Muutamia vuosia olen matkannut ulkomailla*. Tässä merkinnössä käytetään myöskin joskus sanoja *monias* ja *moniahta*.

2. *Joku* (henkilöistä ja asioista) käytetään sekä substantiivina, että adjektiivina, niinkään *jompikumpi*, mutta vaan kahdesta puhuttaissa; esim. *Joku ainakin on, joka puhuu totta*; *Jonakuna päivänä aion tulla luoksesi*; *Jommankumman teen: joko lähden tahi jään*.

3. *Jokin* (subst. ja adj.) ja *kukin* (subst.), *mikin*, *kumpikin* sekä *kukaan*, *kenkään*, *mikään*, *kumpikaan* noudattavat samoja sääntöjä kuin sanat *kuka*, *ken*, *mikä*, *kumpi* (ks. 40); esim. *Anna nyt jokin neuvo*; *Kukin menköön kotiinsa*; *Ei kukaan tiedä kuolinhetkeään*; *Sanoitko tätä kenellekään? Etkö sitä mistään löytänyt*.

1 *Muist.* Kun kaksi interrogatiivi- tahi relatiivi-pronominia tahi -adverbia on toisillensa vastaisia, niin ne muuttuvat molemmat indefiniittisiksi; esim. *Hän elää milloin ylellisyydessä, milloin köyhyydessä*; *Se kons' on aaltojen harjalla, kons' yltäkin käypi hyrsky* (Oksanen). — Niinkään muuttuvat interrogatiivi- tai relatiivi-pronimit ja adverbit indefiniittisiksi, jos niitä vastaa *kukin*, *mikin*, *jokin*; esim. *Vieraita tuli mikä mistäkin (aliä aliunde, ἄλλοι ἄλλοθεν)*; *He hankkivat rahoja ken milläkin keinolla*; *Hän puhui jos jotakin, konsa mitäkin*.

2 *Muist.* Interrogatiivi- ja relatiivi-pronomeineista saadaan indefiniittisiä, kun niihin liitetään *hyvänsä*, *tahansa*, (= lat. -cumque, -libet), *ikinänsä*, *ikinä*; esim. *Tulkoon kuka tahansa*; *Ota noista kumpi hyvänsä*; *En hänestä huoli, oli hän kuinka suuri herra hyvänsä*; *Joka ikinänsä tahtoo oppia* —; *Milloin ikinä katsahdan tähtitaivaasen, silloin ajattelen Jumalan kaikkivaltaa*.

4. *Moni* (adj. ja subst.) käytetään tavallisesti yksikössä; esim. *Moni seikka minua estää*; *Monella on mesi kielellä, myrky mielellä*. — Monikon nominatiivia *monet* käytetään subjektina ainoastaan 1. a) muist:ssa mainituissa tapauksissa, joissa aina subjekti käsitetään totaaliseksi, muuten käytetään part. *monta*; esim. *Monet syyt estävät minua tulemasta*; (mutta: *monta syytä on, jotka e. m. t.*); *Tuolla juoksee monta poikaa*. Kun *monet* olisi akkusatiivi-

vina, niin sen asemesta milt'ei aina käytetään part. *monta*; esim. *Hän on jo monta vaihetta kokenut; Monta tuima niitä saapi.*

5. *Toinen* käytetään tunnetuista, puheena olevista esineistä, *muu* taas semmoisista, joita ei ole mainittu; esim. *Oli kaksi veljestä, toinen rikas, toinen köyhä; Toiset menevät kirkkoon, toiset karjaan; Ei hän ainakaan ole niin sanonut, ehkä joku muu; Kyllä asiasta puhutaan toisesakin* (jo mainituissa) *paikassa; K. a. p. muissakin paikoissa* (paitsi jo mainituissa).

43. *Reciprookkisenä* pronomininä käytetään *toinen*, joko niin, että se välittömästi käy yksiköllisen suffiksilla varustetun *toinen*-sanana edellä, tahi niin, että sitä käytetään yksinänsä monikollisena sekä suffiksilla varustettuna; esim. *Rakastakaa toinen toistanne* l. *toisianne; Elkkäämme saat-tako toinen toisellemme* l. *toisillemme mielipahaa.*

Laskusanoista,

ynnä *vuosi-luvun, päivän, tunnin ja iän määräämisestä.*

44. Niinkuin 20, I, c:ssä on osoitettu, niin kardinaalinen lasku-sana tahi *-nnes*-päätteinen murtoluku ollessaan nominatiivissa, akkusatiivissa tahi partitiivissa vaatii partitiivia; mutta kun se on muissa sijoissa, niin se mukaantuu totaalisanan mukaan sijassa, kuitenkin aina ollen yksikössä; esim. *Michellä on kaksi poikaa; Kymmenen miestä lähti karhunjahtiin; Hän toi viisikymmentä markkaa kotiin; Tepä olette kolme iloista veitikkaa; Kahdessa-kymmenessä markassa on hintaa liiaksi; Hän möi talonsa sadasta markasta; Minä tyydyn kolmannekseen taloon.*

1 *Muist.* Tätä sääntöä myöskin noudattaa indefiniittinen laskusana *pari*. Yksi sitä vastoin on adjektiivi, joka seuraa attributin sääntöjä, ja se pannaan ilmi vain silloin kun sillä on *paino*.

2 *Muist.* Kardinaali-laskusanojen monikkoä käytetään, kun ne ovat sanojen attributtina, jotka ovat pluralia tantum, tahi jos määräävät parittain olevien esineitten nimiä; esim. *Tänä vuonna olen ollut ainoastaan yksissä häissä; Hūmeenlinnassa pidetään vuosittain kahdet markkinat; Kahdettoista lukusijat; Minulle tehtiin kolmet saappaat ja yhdet kintaat.* — Sanoista *kymmenen, sata, tuhat, miljoona* jne. käytetään monikon partitiivia ilmaisemaan epämääräistä summaa; esim. *Tuhansia ihmisiä, satoja kynttilöitä.* Runokielessä: *löyti kuusia jyviä, seitsemä siemeniä.*

3 *Muist.* Jos pronomini kuuluu laskusanalla määrättyyn substantiiviin, niin se pannaan monikkoon; esim. *Nämät viisi miestä jaksavat tuon kiven nostaa; Noista viidestä lurjuksesta ei ole mihinkään; Kaikki kolme saivat luvan; Kolme poikaa, jotka...*

4 *Muist.* Murtoluvut, jotka muodostuvat osa-sanalla, noudattavat 20, I, a:ta ja sen muist.

5 *Muist.* Jos substantiivi käy laskusanan edellä, niin se pannaan monikkoon; esim. *Lapsia on talossa kolme.*

45. **Vuosilukua** suomessa ilmaistaan kardinaali-luvuilla, joiden edellä *vuosi* käytetään. *Vuosi*-sanan genitiivin ohessa vuosiluku taipuu, muuten se pysyy taipumatonna; esim. *Vuoden kuudentoistasadan viidenkymmenen kahden vaiheilla; Iso-isäni on syntynyt vuonna tuhat seitsemänsataa yhdeksänkymmentä viisi (v. 1795); Sotaa käytiin vuosina tuhat kahdeksansataa kahdeksan ja yhdeksän (vv. 1808—09); Kaarlo Suuri, Saksan keisari, hallitsi vuodesta seitsemänsataa kuusikymmentä kahdeksan vuoteen kahdeksansataa neljätöistä (vv. 768—814).*

46. **Päivämäärää** ilmaistaan suomessa kahdella tavalla: 1:ksi siten, että ensin pannaan se **ordinaaliluku**, joka ilmaisee kuukauden päivän, sitten **kuunnimi partitiiviin** tai **inessiiviin**; esim. *Helsingissä, kolmantena päivänä Helmikuuta 1880 (3 p. Helmik. 1880); Kirje on kolmannelta päivästä Toukokuuta; 5:nä p:nä Elokuussa; — 2:ksi siten, että ensin pannaan **kuunnimi genitiiviin**, ja sitten se **ordinaaliluku**, joka ilmoittaa **kuunpäivän**; esim. *Hämeenlinnassa, v. 1880 Maaliskuun toisena päivänä (1880 Maalisk. 2 p.).**

47. **Tuntia** ilmaistaan kardinaaliluvuilla, jolloin *kello*-sana jääpi taipumattomaksi, vaikka kardinaaliluku taipuisikin; esim. *Kello on yksi, viisi, kuusi; Kello tulee kohta kolme; Kello on puoli 1. puolivälissä kaksitoista; Kello on viittä minuuttia vaille kolme; Kello on neljänneksen yli viiden; Kello kuudelta 1. kello kuusi nousin; Laiva ei lähde ennen kello yhtä, luullakseni vasta jälkeen (kello) viiden. — Käydä*-sanana ohessa käytetään ordinaalimuotoa luvuista 3—10, muista kardinaalimuotoa; esim. *Kello käy kolmatta, viidettä, seitsemättä, yhtä, kahtatoista.*

48. **Ikää** ilmoitetaan a) **kardinaaliluvun genitiivillä** (joka on attribuuttina sanalle *vuosi*) *vanha*-sanana kanssa; esim. *Poika on viiden vuoden 1. viiden vanha (ikäinen).* b) **ordinaaliluvun adessiivilla** (joka on attr. sanalle *vuosi*);

esim. *Poika on ensimmäisellä vuodella, toisella vuodella, kolmannella vuodella l. kolmannella jne.; Hän on neljännellä kymmenennellä; Hän on neljännellä kymmenellä;* (vert. saatiin jyvää neljättä tynmyriä, ks. 20, I, c, muist.); c) *käyn*-verbillä, jota seuraa yhdistämättömistä laskusanoista **ordinaali-muoto**, yhdistetyistä kardinaalinen; esim. *Poika käy kolmatta, neljättä, kymmenettä, yhtätoista, viittätoista; Hän käy kahtakymmentä.*

II. Verbi.

49. **Persoonallinen** (aktiivinen) **verbum finitum** noudattaa nominatiivi-subjektia luvussa ja persoonassa, mutta partitiivi-subjektia seuraa aina yksikön kolmas persoona (vert. 20:n alkua); esim. *Minä juoksen; Pojat kävelevät; Lähää on torilla; Poikia tulee koulusta.*

Jos on useampia nominatiivi-subjektia, niin predikaattiverbi pannaan monikkoon, ja jos subjektit ovat eri persoonaa, niin 1:nen persoona voittaa 2:sen ja 3:n, ja 2:nen voittaa 3:n; esim. *Mikko ja Matti juoksivat kilpaa; Menestys, valta ja voitto ovat satunnaisia; Minä, sinä ja toveri luemme; Sinä ja sisaresi kävelette.*

Muist. Runo- ja puhekieli käyttää toisinaan verbin yksikön 3:ttä persoonaa monikon 3:n asemesta; esim. *Ennen oli paremmat ajat; Isä ja äiti on kylässä.* — Kun adessiivi *olla*-verbin kanssa merkitsee omistamista, niin käytetään *olen*-verbiä aina yksikössä; esim. *Pojalla on vaaleat hiukset* (ks. 25, II).

50. **Impersonaalia** l. passiivia käytetään, kun toimittavaa persoonaa, subjektia ei mainita; esim. *Käyden kylään päästään, juosten tielle jäädään; Kun ennen muinen saatiin karhu tapetuksi, niin pidettiin aina iloiset peijaiset; Kunhan saataisiin työ tehdyksi, niin kyllä kelpaisi; Olisihan se saatu valmiiksi, joll'en olisi tullut sairaaksi.* — Impersonaalin preesensia käytetään puhekielessä usein imperatiivin mon. 1:sen persoonan asemesta; esim. *Lähdetäänkö jo; Ei huolita siitä.* — Muutenkin impersonaali toisinaan osoittaa mon. 1:stä ja 3:ttakin persoonaa; esim. *Joko nyt lähdetään? — Poika otti äijän mukaansa — no, kuljetaan vähän aikaa yhtenä, ja istutaan siitä lepäämään*

kivelle. — Passiivinen merkitys saattaa olla ainoastaan impersonaalien participilla (ks. 60).

1 *Muist.* Persoonattomista verbeistä ei käytetä impersonaalia (nk. *pitää, täytyy, tarvitsee*), ei myöskään muutamista verbeistä, jotka merkitsevät luonnon ilmiöitä (nk. *sataa, palaa*).

2 *Muist.* Persoonattomasti käytetään myöskin a) yks. 3:ttä persoonaa; esim. *Sen kohta kuulee, että hänessä on älyä; Kyllä sen heti huomasi, että he olivat veljeksiä; Niinpä sitä puusta katsoen luulisi; Ei häntä olisi luullut niin viisaaksi, kuin hän on; — b) yks. 2:sta persoonaa; esim. Kun astut porstuaan, niin on kyökki oikealla ja kamari vasemmalla puolellasi; Kun toiselta puolen olit lämmennyt, käänsit valkeata kohti toisen kylkesi, joka jo oli ehtinyt kylmetä. — Näihin kuuluu partikkeliksi muuttunut *näet*; esim. *Niinhän se, näet, on asia.**

51. Suomenkielen kielto sana on verbi, ja noudattaa siis 49:nnessä §:ssä annettuja sääntöjä luvun ja persoonan suhteen; esim. *Minä en ollut kotonani eilen; Pojat eivät ole viitsineet tehdä työtä; Etkö mennytkään kaupunkiin? — En; Ettekö tulekkaan kotoa? — Emme; Etkö luekaan Kalevalaa? — En Kalevalaa vaan Kanteletarta.*

52. Verbin tekemisen laatua, tapaa lähemmin määräämään käytetään usein toista verbia (*verbum descriptivum*), jolloin joko määräysverbi appositionin tapaisena seuraa pääverbiänsä muodossa, tahi pannaan pääverbi 1:seen infinitiiviin, määräysverbi taas lauseessa tarvittavaan muotoon; esim. *Poika juoksee hölköttää; Hän puhui laverteli koko yön; Täytyyhän tästä elää nutustella, mikäli varat myöntävät; — Poika huutaa mölähytti pahanpäiväisesti; Hän nauraa hohotti; Karhukin juosta jolkottaisi, mutt' ei pääse haavaltaan.*

Moodit ja temporit.

53. **Indikatiivi** ilmoittaa tekemisen **todellisena**. Sen eri temporeita käytetään seuraavasti:

1) Nyky-aika.

a. **Preesens** ilmoittaa **kestävän tekemisen nykyisessä ajassa** (jotakin tapahtuu nyt, tavallisesti tahi aina); esim. *Minä syön par'aikaa illallista; Minä käyn usein kävelemässä; Jumala rakastaa ihmisiä.*

Muist. Vilkkaassa kertomuksessa preesensia käytetään ilmoittamaan mennyttä aikaa; esim. *On ukko ja akka, he elivät yhdessä, niin käypi portimo heiltä eloksia syömässä.*

b. **Perfekti** ilmoittaa **päättynyttä** tekemistä **nykyajassa**; esim. *Jo olen syönyt; Sitähän minä olen aina sanonut.* — Perfekti ilmaisee toisinaan kertomuksessa **oratio obliqua**'a; esim. *On elänyt ukko ja akka (= sanotaan, että on elänyt ukko ja akka).*

c. **Futuuri** (oik. perifrastinen preesens) ilmaisee **aljettavaa** tekemistä **nykyajassa**; esim. *Nyt olen ensin asiata ajatteleva.*

2) Mennyt aika.

d. **Imperfekti** ilmoittaa **kestävää** tekemistä **menneellä ajalla**. Imperfekti on suomen historiallinen tempori, jota käytetään **kertomuksissa**, erittäinkin, jos kertoja on itse nähnyt kerrottavansa; esim. *Söin juuri päivällistä, kun hän astui huoneesen; Ennen nousimme aina kello viisi; Eilen nousin kello kuusi; Juopunut löi oven kiinni ja piti kauheata melua; Oli ennen ukko ja akka.*

Omituisesti imperfektiä käytetään **koncessiivina** (myönytystä ilmaisemaan); esim. *Oli kuinka tahansa, en minä pelkää (= olkoon); Kyllä minä vielä sinulle kostan, maksoi mitä maksoi; Hullukos sinne meni haukuttavaksi; Oli miestä vaikka kymmenen, ei tämä poika pelkää; Jumala tiesi, Jussi kulta, minne miestä vietäneen; Kentiesi, kukatiesi.*

e. **Plusquamperfekti** osoittaa **päättynyttä** tekemistä **menneellä ajalla**; esim. *Olin juuri päässyt illalliselta, kun hän astui huoneesen.*

Usein plusqmpf. ilmoittaa **oratio obliqua**'a; esim. *Ukko oli vihoissaan lyönyt Mattia korvalle ja sanonut: laita itsesi paikalla ulos ovesta (= sanotaan, että ukko löi jne.).*

f. **Menneen ajan futuuri** (oik. perifrastinen impf.) ilmaisee **aljettavaa**, **vastaista** tekemistä **menneessä ajassa**; esim. *Olinpa minä tuleva kainaloiseksi kanaksi, polviseksi puoliseksi (Kalev.); Tässä paikassa oli kuolo häntä kohtaava.*

3) Tuleva aika.

Tulevaa aikaa varten ei suomen kielessä ole eri muotoja, vaan sen sijaan käytetään vastaavia nykyajan muotoja; esim. *Huomenna sen kirjoitan (fut. simplex: scribam);*

Kun huomenna tulet luokseni, niin olen sen jo kirjoittanut (fut. exactum: *scripsero*); *Huomenna olen siitä kirjoittava* (fut. perif. futuri: *scripturus ero*).

Muist. Tulevaa aikaa usein ilmaistaan modaaliverbeillä *saan*, *tahdon*; esim. *Sinä saat sen nähdä; Minä tahdon olla mies.*

54. **Konjunktivi ilmoittaa tekemisen ajateltuna (mahdollisena, ehdoista riippuvana).**

Konjunktiviin eri temporeja käytetään seuraavasti:

1) **Nykyajan temporit (ilmoittavat tekemisen mahdollisena: potentiaali).**

a. **Preesens ilmoittaa kestävästä tekemistä nykyajassa (potentiaalinen preesens);** esim. *Etköhän jo itsekkin huomanne, että olet väärässä; Ethän vaan liene suutuksissa; Tietä-nethän sen sanomattakin; Kun sen tehnet, saat huomenna palkan mieltäsi myöten.*

b. **Perfekti ilmoittaa oikeastaan päättyneestä tekemistä nykyajassa, mutta myöskin kestävästä tai päättyneestä tekemistä menneessä ajassa (potentiaalinen yleinen preteriti);** esim. *Mikä häntä lienee vaivannut, kun en ole häntä nähnyt moneen aikaan; Lieneekö karhua näillä seuduilla nähty?*

c. **Futuuri (oik. perif. prees.) ilmaisee aljettavaa tekemistä nykyajassa.** Tämä muoto on hyvin harvinainen; esim. *Hänköhän lienee tätä toimittava?*

Muist. Potentiaalimuotoja ei ylimalkaan saa käyttää pää-lauseissa, vaan ainoastaan sivulauseissa sekä epäilevissä kysymys-lauseissa. Päälauseissa sen sijaan käytetään modaaliverbejä *taitaa*, *saattaa*, *voi* y. m. s.; esim. *Jo taisi tuhoni tulla; Saattaahan seikka niinkin olla.*

2) **Menneen ajan temporit (ilmoittavat tekemisen ehdoista riippuvaksi, aiotuksi y. m.: konditionaali).**

d. **Imperfekti ilmoittaa kestävästä tekemistä 1:ksi nykyajassa (konditionaalinen preesens) sekä pää- että sivulauseissa;** esim. *Kyllä hän nytkin lukisi, jos sinä häntä käskisit; Kyllä tulisin, mutta en ehdi töiltäni; Poika lukee, että häntä kiitettäisiin; — 2:ksi menneessä ajassa, mutta ainoastaan finaalisissa (relat. temporaal.) sivulauseissa;* esim. *Poika luki, että häntä kiitettäisiin. — Konjunktiviin imperfektiä käytetään konditionaalisissa ja konnessiivisissä lauseissa ja niiden päälauseissa, kun ehto, myönnytys ja sen seuraus ilmaistaan ajateltuna;* esim. *Jos hän niin sanoisi, niin hän valhettelisi; Vaikka hän suutelisi jalkojani, en sitä hänelle kuitenkaan antaisi; Vaikka ihmiset jättäi-*

sivätkin, niin ei Jumala kuitenkaan hylkää (seuraus on varma); *Pyytäisin sinulta selitystä* (konditionaalilause ajateltava lisäksi); *Tänään haluaisin tulla luoksesi*; *Emmekö söisi päivällistä*. Myöskin komparatiivilauseissa, kun vertaaminen ilmaistaan vaan ajateltuna, käytetään konj. impf.; esim. *Hän puhuu ikäänkuin olisi suurikin herra*. — Finaalilauseissa käytetään konjunktiiivin imperfektiä ilmoittamaan aikomusta; esim. *Poika lukee t. luki, että häntä kiitettäisiin*; *Valvokaa ja rukoilkaa, et'tette kiusaukseen lankeisi*; samoin muutamissa relatiivi- ja temporaalilauseissa, kun päälauseiden predikaatti on menneessä ajassa, esim. *Hän lupasi tehdä sukset, jotka luistaisivat sulallakin maalla* (mutta: hän lupaa . . . jotka luistavat . . .); *Me koimme häntä viivyttää, kunnes* (l. jahka) *isä tulisi* (mutta: me koemme . . . kunnes i. tulee). — Konj. imperfektiä käytetään vielä ilmaisemaan toivoa, huudahduksissa; esim. *Jospa hän tulisi!* *Kunpahan herrankin saisimme olla rauhassa!* *Kunhan ei vaan tuo eläinraukka kuolisi!* *Pääsisinpä herrankin omaan valtaani!* — **Oratio obliqua**'ssa ei saa käyttää imperatiivia, vaan sen sijaan konj. imperfektiä; esim. *Isä sanoi, että Matti tulisi sinne* (*Isä sanoi: Matti tule tänne*); *Ukko huusi, että menisivät vaikka hitoille, kun hän vaan saisi olla rauhassa*; *Morsian tahtoi, että pidettäisiin hiljaisia häitä*. Sitä vastoin ei oratio obliqua'ssa saa käyttää konj. imperfektiä oratio directa'n ind. preesensin asemesta; esim. *Hän sanoo, että hänen veljensä tulee* (ei: tulisi) *häntä katsomaan*.

e. **Plusquamperfekti** ilmoittaa päättynyttä tekemistä nykyajassa tahi menneessä ajassa ja useimmiten myöskin kestäväää tekemistä menneessä ajassa (konditionaaln preteriti) samain sääntöjen mukaan kuin imperfektikin. Muuten sitä käytetään samanlaisissa lauseissa kuin imperfektiäkin; esim. *Jos olisit täällä ollut, niin ei veljemme olisi kuollut*; *Vaikka olisitkin sen tehnyt, niin et kuitenkaan olisi siitä hyötynyt*; *Hän näytti laihuneelta, ikäänkuin hän olisi kauan sairastanut*; *Jospa olisin l. olisinpa saanut työni loppuun ennen hänen tuloansa*; *Morsian tahtoi, että olisi pidetty hiljaisia häitä*.

f. **Futuuri** (oik. perifrastinen impf.) ilmaisee aljettavaa tekemistä nykyajassa (konditionaaln futuuri) tahi menneessä ajassa, samoin kuin konj. impf.; esim. *Ei tiedä, mitä hän olisi tekävä, jos tämän sanoisin*.

3) Tulevaa aikaa varten ei konjunktiivissakaan ole eri temporeita, vaan niinä käytetään 1:ksi nykyisen ajan temporeita **potentiaalisina**; esim. *Eiköhän se jo huomenna valmistune?* *Eiköhän s. j. h. liene valmistunut?* *Eiköhän s. j. h. liene valmistuva*; — 2:ksi **menneen ajan temporeita konditionaalisina**; esim. *Huomenna tulisin, jos ehtisin*; *Huomenna olisi työni jo valmistunut, kun tulet luokseni, joll'ei viivytyksiä tulisi*; *Jo huomenna olisi työni valmistuva, joll'ei viivytyksiä tulisi*.

55. Imperatiivi ilmoittaa tekemisen joko **käskettyinä** tahi **toivottuna**; esim. *Mene tiehesi, eläkö enää tule silmiäni eteen!* *Suokaa anteeksi!* *Käykäämme ulos!* — *Tulkoon valkeus!* *Eläköön Suomi!* *Menestykööt kaikki jalot pyrinnot!* *Ollos sinä, kuollut kuva, muistona siitä miehestä, joka runoelmillaan on luonut joka miehen rintahan isänmaanrakkautta!* *Sirtyös vähä syrjemmälle.*

Imperatiivin 3:s persoona ilmoittaa usein tekemisen **myönnettynä (koncessiivisena)**; esim. *Olkoon menneeksi*; *Lähteköön vaan minun puolestani*; *Kannelkoon, jos hän tahtoo*; *Olkoon miestä vaikka kymmenen, kyllä tämä poika voittaa.*

1 *Muist.* Imperatiivissa ei ole futuuria, eikä koko mennyttä aikaa. Perfekti on harvinainen (esim. *Olkoon sanonut*).

2 *Muist.* Tulevaa aikaa ilmaistaan imperatiivissakin nykyajan temporeilla.

Nominaalimuodot.

56. I:nen infinitiivi.

I:stä infinitiiviä on kaksi muotoa, jotka kumpikin ovat **translatiiveja**: **lyhennetty**, jota käytetään, kun infinitiivillä ei ole suffiksia, ja **täydellinen**, jota käytetään suffiksin kanssa.

a) I:nen infinitiivi ilmoittaa pääverbin tekemisen **taukoista** (ks. 21, II, c), ollessaan verbin määräyksenä. Toimittavaa **persoonaa** (infinitiivin subjektia) ilmaistaan tällöin **datiivi-genitiivillä** ja **suffiksilla**; esim. *Onko teillä hevosta myöä*; *Rievut viskoi virran viedä*; *Ei tiedä emon tytärtä, kenen on syödä synnyttänyt, kenen kantanut kaluta*; — *Hän toi omenoita syödäksemme*; *Anna tytölle vettä*

hänen juodaksensa; — Tämän olen tehnyt kansallista asiaa edistääkseni; Hän kävi joella uidaksensa.

b) I:nen infin. osoittaa **suhdetta** (ks. 21, V) ollessaan predikaatin sanana tahi täytteenä olevan adjektiivin määräyksenä; esim. *Asia on vaikea toimittaa; Laki on mahdoton ihmisen täyttää; Kirja on hyvä lukeakseni; Hän oli liian huono kelvataksensa niin ylhäiseen seuraan; Sepä oli hauskaa kuulla; Seikkaa pidän vaikeana ymmärtää; Asiata katson helpoksi toimittaa; Se oli kauhea nähdä (horribile visu fuit); — Luullakseni, tietääkseni, muistaakseni asia on niin; Niin sanoakseni.*

c) Substantiivia määrätessään I:nen inf. ilmoittaa **tekoa**, johon substantiivin käsite antaa **aihetta** (inf. tavallisesti ilman suffiksia); esim. *Minun on aika lähteä pois; Minun on valta tehdä niin; Minulla on oikeus, lupa ajaa sinut tiehesi; Minun on velvollisuus, täytymys käydä asiata tutkimassa; Lupa leikkiä puhua, vaan ei pakko viisastella; Sain luvan käydä hänen luonansa; Nimismiehelle annettiin käsky ottaa varas kiinni.*

Muist. Infinitiivi saattaa määrätä ainoastaan semmoista substantiivia, joka ilmoittaa lupaa, käskyä y. m. mikä jollakulla on, tahi minkä joku saapi.

d) I:nen infinitiivi saattaa myöskin olla lauseessa **subjektina**, kun lauseen predikaattina on

1:ksi verbum impersonale; esim. *Minun täytyy tuossa paikassa lähteä; Sinun tulee olla ahkera; Rukiin ei tarvitse olla peräti tiheätä; Meidän ei sovi enää olla vieraan kielen orjina; Kyllä hävyttömän elää kelpaa; — Siellähän kelpaa elääkseni; Minun täytyy mennäkseni.*

1 Muist. Kun verbejä pitää, täytyy, tarvitsee, tulee, sopii seura inf. olla, merkiten olemassa olemista, niin näitä verbejä järjestetään **nominativus t. partitivus cum infinitivo**-järjestyksellä: esim. *Talossa pitää olla isäntä (pitää, on tarpeellista, että talossa on isäntä); Joka mökissä tulisi olla hengellistä ja kansallista kirjallisuutta.*

2 Muist. Paljas infinitiivi kysymyslauseissa toisinaan ilmoittaa **pitämistä**; esim. *Mitä nyt tehdä; En tiennyt minne mennä.*

2:ksi persoonattomasti käytetty **olen-verbi**, kun predikaatin sanana tai täytteenä on **nomini**; tällöin subjekti on predikaatin jäljessä; esim. *Somap' on sotahan kuolla, kaunis miekan kalskehesen (dulce et decorum est — — mori); Hyvä on taitavan laulaa; Minun on mahdoton tätä toimittaa; Parempi kuolla kuin kerjätä; Paha syödä siemenensä, maansa*

petteä pahempi; Hyvä on lapsen lasna olla; — Minulla on tapana nousta varhain.

3:ksi persoonaton kaussatiivi-verbi; tällöinkin subjekti seuraa predikaatin jäljessä; esim. *Minua ijettää, inhottaa nähdä häntä; Minua huvittaa käydä kävelemässä; Häntä arvelutti lähteä vieraille maille.* Samoin: *Minulle juohtui mieleen käydä teitä katsomassa; Minusta tuntui kolkolta jättää armas kotini.*

e) I:nen infinitiivi saattaa objektina määrätä

1:ksi käsitteensä suhteen vaillinaisia transitiiiverbiä, jotka merkitsevät voimista, tahtomista, sallimista, nk. *voin, jaksan, saatan, osaan, saan (= mihi licet); kehtaan, häpeen (= en kehtaa), viitsin, tohdin, pelkään (= en tohdi); aion, koen, tahdon, huolin, lupaan, uhkaan; alan, ehdin; annan, käsken, sallin; —* esim. *Minä en jaksa tehdä työtä, ja häpeen kerjätä; Saatatko selittää minulle tätä asiaa; Hän sai olla joutilaana; Kehtaatko valhetella; Kun poika ei ollut viitsinyt lukea läksyänsä, niin ei hän uskaltanut mennä kouluun, sillä hän pelkäsi olla osaamatta luettavaansa; Minä aion, koetan tehdä työtä voimieni mukaan; Elä huoli lähteä vielä; Hän lupasi tulla meitä katsomaan; Viholliset uhkasivat hävittää koko kaupungin; Lähteäk-sensä käkesi, tullaksensa toivotteli...; Nyt alan kirjoittaa kirjettä; Emo ennätti sanoa; Joko nyt olet ehtinyt l. kerinnyt saada työsi valmiiksi? Verbienn annan, sallin, käsken ohessa pannaan persoona, jolle lupa, käsky annetaan, **datiivi-genitiiviin**; esim. *Anna heidän mennä; Emäntä ei sallinut palkollistensa olla laiskoina; Käske pojan viedä hevonen talliin.**

2:ksi predikaatin täytteellä varustettuja transitiiiverbeja (ks. 21, I, 1 muist.); esim. *Minä pidin viisaimpana lähteä kotiin; Hän katsoo paremmaksi kuolla, kuin kerjätä; Hän huuli tarpeelliseksi mukkua päivällä; — Hän otti tavaksi käydä iltaisin kävelemässä.* Vert. d, 2).

f) **Deskriptiivi-verbienn** ohessa käytettyä infinitiiviä saattanee selittää suhteen infinitiiviksi; esim. *Hän juosta hölköttää = hölköttää juoksemisen suhteen.*

g) **Olen-verbin** ohessa I:nen infinitiivi merkitsee olla johonkin tilaan joutumaisillaan; esim. *Olin pakahtua; Olen monta kertaa ollut jättää koko toimen silleen.*

Muist. Joskus 1:nen inf. ilmoittaa rupeemista jhnkn tekoon; nk. *Menen, panen maata; Paneudun, laskeudun maata; Panen uunin lämmitä.*

57. II:nen infinitiivi.

a) II:sen infinitiivin **inessiivi** ilmoittaa tekoa, jonka kanssa pääverbin tekeminen tapahtuu yksin **ajoin**. Personaalin infinitiivi-muodon subjektia ilmaistaan tällöin **subjektiivigenitiivillä** tai **suffiksilla**; esim. *Kevään tullessa muuttolinnut palaavat Suomehemme; Poikkeatko mennessäsi kauppiaille; Kylää lähetessäni kuului sieltä suuri tora; Usein olen itkenyt Sokrateen kuolemaa lukeissani; Juomari lauloi kotiin tullessansa; Hiki laiskan syödessänsä, vilu työtä tehdessänsä; Susi seisautui nähdessänsä miehen, mutta pakeni hänen lähetessänsä; — Mikä on voidessani? — Toukoja tehtäessä oli suuria sateita; Tästä setelistä maksetaan vaadittaissa viisi markkaa; Mentäessä viivytettiin päivä. — Kun infinitiivillä ei ole objektia, niin saapi personaalimuotoakin käyttää **persoonattomasti** (s. o. ilman genitiiviä); esim. *Mennessä viivytettiin viikko; Aika menee arvellessa, päivä päätä käännessä.**

b) II:sen infinitiivin **instruktiivi** määrää enimmiten tapaa miten pääverbin tekeminen tapahtuu. Joskus pannaan tällekin subjektiivigenitiivinen persoona tai suffiksi määräykseksi; esim. *Kuuset paukkuen palavat, hullut kulkevat kehuen; Poika tuli itkien kotiin; — Luki kirjeen kaikkien kuullen; Sen teen maailman nähden; Niin se on luulteni, tieteni; — Ei maaten markat juokse, istuen isot hyvydet; Kova on surma silmin nähden, kuolema käsin pidellen; Siihen nähden, että — —*

58. III:s infinitiivi.

a) III:nneen infinitiivin **inessiivi**, verbin olosija ilmaisee tekoa, jota toimittamassa joku **on, käy**; esim. *Olin laulamassa, uimassa, kävelemässä; Kävin poikaa opettamassa; Hän on käynyt omenia tuomassa; Hän istui kaksi tuntia sinua odottamassa.*

b) III:nneen infinitiivin **elatiivi**, verbin erosija ilmoittaa tekoa, jota toimittamasta joku **lähtee, lakkaa** tai josta jotakuta **pidätetään, kielletään** (ks. 22, V); esim. *Tulen uimasta; Isäntä lakkasi syömästä; Minä varoitin poikia laiskoittelemasta; Minä estin häntä tulemasta; Kielti vanha Wäinämöinen vesillä viheltämästä, lainehilla laulamasta; — Löysin pojan lukemasta.*

c) III:nneen infinitiivin illatiivi, verbin tulosija, osoittaa

1:ksi tekoa, jota toimittamaan joku lähtee, ryhtyy, sattuu; esim. *Minä menen hevosta noutamaan; Tule lyömään kättä; Rupean lukemaan; En joutanut teillä käymään; Veljeni sattui olemaan poissa, kun vieraita tuli; Hän jäi seisomaan.*

2:ksi tekoa, johon jotakuta kehoitetaan, saatetaan, johon joku rupeaa (ks. 22, V, 3); esim. *Elä yllytä, totuta, opeta lastasi pahaa tekemään; Hän pakoitti, vaati minut tähän ryhtymään; Ystäväni käski minua tulemaan luoksensa; Hän ei saanut minua valehtelemaan; Minä käskin, pyysin häntä lukemaan; Minä rupesin (ryhdyin) lukemaan toden teolla.*

1 *Muist.* Alan-verbi, joka on transitiivinen, vaatii I:stä infinitiiviä (ks. 56, e), rupean taas, joka on intransitiivinen, III inf. illatiivia.

2 *Muist.* Käsken-verbiä järjestetään kahdella tavalla, nim. joko datii-geeniivillä ja I:sellä infinitiivillä (56, e) tahi objektilla, joka tavallisesti on partitiivissa, ja III:nneen inf. illatiivilla.

3:ksi tekoa, jota toimittamaan joku on kelvollinen, halullinen (ks. 24, 1); esim. *Poika on hyvä lukemaan; Hän ei kelpaa tätä toimittamaan; Hän on sopiva l. omansa lähettiläänä olemaan; Sinä et ole mies sitä tekemään; Hän on valmis, taipuisa, halukas sotaan lähtemään; Koira on paha puremaan; Lintu on luotu lentämähän, huolellinen laulamahan.*

d) III:nneen infinitiivin adessiivi ilmoittaa

1:ksi tekoa, joka on pääverbin tekemisen välikappaleena (ks. 26, 2); esim. *Lukemalla oppii; Kulutin aikaani puhelemalla; Pyytämällä pyydän, että teette niin hyvin.*

2:ksi olen-verbin ohessa, ollessaan suffiksilla varustettuna, tekoa, jota joku on tekemällänsä (aikoo tehdä); esim. *Olin kotiin menemälläni, kun sain kutsun ystäväiltäni; Olen nukkumallani.*

Muist. Samassa merkityksessä käytetään monikon adessiivia suffiksilla varustettuna maise-päätteisestä diminutiivimuodosta („V inf.“); esim. *Olin kotiin menemäisilläni; Olin putoomaisillani.*

e) III:nneen infinitiivin abessiivi ilmoittaa keinoa, tapaa, jota ilman pääverbin tekeminen tapahtuu. Persoonaa ilmaistaan subjektiivigenitiivillä ja suffiksilla; esim. *Lukematta ei opi; Lupaa kysymättä lähdin kylään; Astuin*

huoneesen kenenkään huomaamatta; Sen tietää sanomattasi-kin; — Ole valehtelematta. — Transitiivisen verbin III:n infiniitiivin abessiivilla on usein passiivinen merkintö; esim. *Kirja jäi lukematta; Työ on vielä tekemättä; Epäilemättä asia on niin.*

f) III:n infiniitiivin instruktiivia (jonka merkintö on translatiivinen) saattaa käyttää pitää-verbin kanssa I:sen infiniitiivin translatiivin asemesta; esim. *Simun pitää jo lähtemän l. pitää jo lähtemäsi; Meidän pitää auttaman lähimmäistämme.* Kun persoonaa (jonka pitää) ei ole ilmaistu, käytetään impersonaalia; esim. *Jo pitää lähdetämän; Työ pitää tehtämän.*

59. IV:s infiniitiivi.

a) IV:n infiniitiivin nominatiivia käytetään ilmoittamaan tarpeellisuutta, sopivaisuutta persoonattomasti käytettyin olla-, käydä-verbiin ohessa, sekä epäilevissä lauseissa partitiivia olla-verbiin ohessa; esim. *Sitä kuusta kuuleminen (= tulee, pitää kuulla), jonka juuressa asunto; Kyllä minun on sinne meneminen; — Käykö näin sanominen (= sopiiko näin sanoa)? Eikö tätä käy toisin selittäminen? — Ei sinne ole menemistä (= ei ole sinne hyvä mennä, tai: ei kannata sinne mennä); Ei koivaa karvoihin katsomista.*

b) Kun IV:n infiniitiivin partitiivi suffiksilla varustettuna yhdistetään sama-vartalaiseen verbiin, niin sillä ilmaistaan tekemisen keskeytymätöntä jatkumista; esim. *Aamusta alkain olen kirjoittamistani kirjoittanut; Lapsi itki itkemistänsä.*

60. Participit ovat verbin adjektiivimuotoja. I:n participi ilmaisee kestäväää tahi aljettavaa tekemistä, II:n taas lopetettua. Samoin kuin adjektiivejakin, käytetään näitäkin sekä attribuuttina, että predikaatin sanana ja predikaatin täytteenä.

I. Kun participit ovat attribuuttina, niin ne noudattavat pääsanansa sijaa ja lukua ja tällöin impersonaalin participeilla on passiivinen merkintö ja impersonaalin I:n participi ilmoittaa tarpeellisuutta, välttämättömyyttä, sopivaisuutta; esim. *Laulava lapsi, gen. laulavan lapsen, mon. nom. laulavat lapset jne.; Jumalata pelkäävä mies.* Saduissa näkee tämän asemesta käytettävän tekijän nimiä; esim. *Pirtissä eläjät; — Rikkunut kirja, rikkuneen kirjan*

kannet; Suomeen muuttaneet Ruotsalaiset; Painosta tullut kirja; Ei ole työtä maansa myönehellä; — Kunnioitettava herra; Naitava neito; Puhujaksi valittava mies; — Puhuttu puhe, ammuttu nuoli; Tehty työ.

Muist. Kun tahdotaan ilmaista passiivin II:sen participin agenttia, niin participina käytetään *-ma-*pääteistä muotoa subjektiivigenitiivin kanssa; esim. *Isän tekemä kirja; Kirja on isän tekemä.*

II. Participi predikaatin sanana.

a) Personaalin I:sen participin nominatiivi muodostaa apuverbin kanssa **perifrastisen konjugationin**, joka ilmaisee **aljettavaa** tekemistä ja jota olemme nimittäneet **futuuriksi** (ks. 53, c, f; 54, c, f.); esim. *Sen olen tekevä; Hänköhän sen lienee toimittava; Et ymmärrä, kuinka suuriin vaaroihin olisit joutuva, jos sen tehdä saisit.*

b) Impersonaalien I. passiivin I:sen participin nominatiivi muodostaa niinkään apuverbin kanssa **perifrastisen konjugationin**, joka ilmaisee tekemisen **tarpeellisena, välttämättömänä**. Tämä järjestelmä on **1:ksi persoonaton (conj. perifrastica impersonalis)**, jolloin **persoonaa**, jonka pitää, täytyy, pannaan **datiivigenitiiviin**; esim. *Meidän on jo kotiin lähdeävä, mentävä; Meidän on jo tänään aloitettava työtämme; Teidän on työ tehtävä; — 2:ksi persoonallinen (conj. perifrastica passiva)*, jolloin participilla on passiivin merkintö ja se noudattaa subjektiansa; tällöinkin **persoonaa**, jonka pitää, ilmaistaan **genitiivillä** tahi **suffiksilla**; esim. *Pino on päästä aljettava; Työ ei ole meidän tehtävämme; Lapset ovat luetettavat.*

c) Personaalin II:sen participin nominatiivia käytetään apuverbin kanssa muodostamaan **perfektiä** ja **plusquamperfektiä** sekä **kieltoverbin** kanssa **ind. imperfektiä**; esim. *Olen, lienen tehnyt; Olin, olisin tehnyt; En tehnyt.*

d) Impersonaalien I. passiivin II:sen participin nominatiivia käytetään apuverbin kanssa myöskin muodostamaan **perfektiä** ja **plusquamperfektiä** sekä **kieltoverbin** kanssa **ind. imperfektiä**; esim. *Hevonen on myöty; Joko teidän on lehmät ostettu; Eilen oli saatu paljo kaloja; Minut on kutsuttu häihin; Eilen ei saatu, ei oltu saatu ensinkään kaloja. — Perfektiä ja plusquamperfektiä käytetään toisinaan myöskin **passiivisina**; esim. *Minä olen kutsuttu häihin; En ollut kutsuttu häihin.**

III. Participi predikaatin täyteenä.

a) Personaalin II:sen participin **essiiviä** käytetään suffiksilla varustettuna *olen*-verbin täyteenä ilmoittamaan että subjekti joko muita luuletaa tai itse luulee olevansa tai tekevänsä sitä, mitä predikaatilla ilmaistaan, **teeskelee** olevansa semmoinen, mimmoinen ei ole; esim. *Hän on olevinansa* (l. *olevanansa*) *viisas*; *Mies ei ollut tietävinänsä mitään koko asiasta*; — *Yöllä olin näkevinäni isä-vainajani*.

b) Impersonaalien I. passiivien I:sen participin **essiiviä** käytetään ilmaisemaan tekoa, jonka **alaisena** joku on, pyssy, ja **translatiivisia** ilmoittamaan tekoa, jonka **alaiseksi** joku saatetaan, joutuu; tällöin **persoonaa**, jolla jotakin on tehtävänä, tahi **jolle** jotakin tulee tehtäväksi, ilmaistaan **datiivi-genitiivillä** tahi suffiksilla. Nämät muodot ovat III:nneen infinitiivin inessiivin ja illatiivin passiivisia vastineita; esim. *Hän on luetettavana* (vert. *hän on luettamassa*); *Hän on setänsä* (l. *sedällänsä*) *kasvatettavana*; *Minä pidän poikaani hänen kasvatettavanansa* (l. *hänellä kasvatettavana*); *Laiva on aaltojen ajeltavana*; — *Hän tuli luetettavaksi* (vert. *luettamaan*); *Hän toi lapsensa sinun kasvatettavaksesi* (l. *sinulle kasvatettavaksi*); *Sorruin sormin lainehesen, tuulen tuu(d)iteltavaksi, aaltojen ajeltavaksi*.

c) Personaalin I:sen participin **translatiivi** *tulen*-verbin yhteydessä ilmaisee **satunnaista** tekemistä ja *saan*-verbin yhteydessä **loppuun** saatettua tekemistä; esim. *Hän tuli kertoneeksi asioita, joita tahtoi pitää salassa*; *Tuskin hän sai sen sanoneeksi, kun — —*.

Huom.! Olkoon *menneeksi*; *Anna olla olleheksi, sika salmen uineheksi*.

d) Impersonaalien I. passiivien II:sta participia käytetään samalla tavalla *tulen*- ja *saan*-verbiin kanssa; esim. *Tuli tehdyksi*; *Sain ja työni lopetetuksi*.

61. **Participiaali-järjestelmä**. Semmoisia verbejä, jotka merkitsevät **huomaamista, ajattelemista, lausumista** (nk. *kuulen, tunnen, näen, huomaan, arvaan, epäilen, toivon, uskon, tiedän, sanon, kerron, uhkaan, lupaan* y. m.) seuraa suomessa usein participiaali-järjestelmä, joka vastaa latinan „**accusativus cum infinitivo**“a. Participiaali-järjestelmän **predikaatti-osana** on **participimuodon yksikön instruktiivi** (joka tässä on translatiivisessa merkinnössä, objektiivisena pred. täyteenä). Persoonallisen participi-

muodon **subjekti-persoonaa** tahi toisin sanoen tuntemista jne. merkitsevän verbin **objektia** ilmaistaan aina, kun se on **totaalinen, akkusatiivilla**. Tästä akkusatiivista on kuitenkin huomattava, että se monikossakin on **-n-päätteinen** ja siis **mon. genitiivin** kaltainen. Jos taas tämä subjekti on **partiaalinen** niin se pannaan **partitiiviin**. Jos itse lauseen ja participiaali-järjestelmän subjekti on sama, niin se participilauseessa ilmaistaan participiin liitetyllä **suffiksilla**; **1:sen** ja **2:sen** persoonan pronominin akkusatiivin asemesta saattaa myöskin käyttää vastaavaa suffiksia, vaikk'eivät ne tarkoittaisikaan lauseen subjektiä. Esim. Näin pojan lukevan (= lukevaksi); Luulet lumpehen pitävän, meren kaislan kannattavan; En nähnyt hevosten tulevan; Hän luuli sotamiehiä olevan linnassa; — Sano isälle vieraan jo tulleen; Hänen sanotaan menneen kotiin; Hän pelkäsi vihollisten jo saapuneen; Sotapäällikkö toivoi apuväkeä tulleen; Michiä sanottiin hukkuneen mereen; — Kerrotko hänelle siellä käyneesi; Hän luuli tekevänsä siinä oikein; Toivoo köyhä hyötyvänsä, poteva paranevansa; Tiesivätkö he tulleen, tullesi (t. minun, sinun tulleen); Minä en luullutkaan vielä tänään tulevanne (t. teidän tulevan); — Olen kuullut sielläkin käytävän; Sanotaan kirkkoa rakennettavan; Tuota miestä olen kuullut sanottavan oppineeksi; Niin kuulee puhuttavan; — Hän kertoi siellä käydyn; Pelkäsin häntä lyödyn.

Toisinaan käytetään participiaali-järjestelmän totaali-subjektina **säännöllistäkin akkusatiivia**, joka siis monikossa on **nominatiivin** kaltainen, ja impersonaalin ohessa **lyhennettyä akkusatiivia**; esim. Soisin laiskat Lappihin menevän; Minä luulin molemmat silmäsi olleen kiinni; Mies sanottiin hukkuneen mereen; Minä näin siellä viisi miestä tulevan.

Vielä käytetään participiaali-järjestelmää seuraavien intransitiivi-verbien ohessa: **näkyä, näyttää** (videri), **kuulua** (audiri, dici), **tuntua** (sentiri). [Tällöin on siis partic. yks. instr. **subjektiivisena pred. täyteenä**]; esim. Tuolla hän näkyy tulevan; Poika näyttää olevan ilkeä; Wenäläiset kuuluvat paljon rakastavan teetä; Sanoitko, että minä näytin olevan vihoissani; Aamu-ilma tuntuu minusta olevan oikein raitista; Häntä kuuluu pidettävän erittäin etevänä miehenä.

Muist. Participiaali-järjestelmän predikaatin sana on samassa sijassa kuin verbum finitum'in predikaatin sana; kuitenkin ei saata käyttää nominatiivia, jos itse lauseella ja participiaalilauseella on eri subjektit, vaan sen sijaan akkusatiivia; esim. *Luuletko olevasi terve; Hän sanoi olevansa kipeä; mutta: Hän sanoi miehen olevan sairaa; Sanoivat olevasi kipeän.*

62. Impersonaalinen II:nen participi on oikeastansa substantiivi, joka merkitsee täytettyä, päätettyä tekemistä. Tämä merkitys on nähtävänä partitiivissa, jota käytetään ilmaisemaan toimitusta, jonka jälkeen jtkn tapahtuu. Participimuodon subjektia ilmaistaan genitiivillä ja suffiksilla; esim. *Syötyä lähdettiin kävelemään; Miehen lähdettyä pois panin maata; Isännän myötyä talonsa, minun täytyi lähteä pois; Vaimo, kuultuaan miehensä sairastuneen, juoksi lääkäreitä hakemaan; Terve nuori syötyänsä, vanha yön levätyänsä; Isäntämme tuli iloiseksi heti hänen poistuttuansa; Päivän levätyäni läksin taas matkaan; Päästyämme katon alle tuli aika rankkasade.*

Huom.! Tuli tehtyä, saan tehtyä; Ennen kesän tultua.

Muist. Tätä muotoa käytetään nykyään ainoastaan aktiivisena. Siis esim. *Kuninkaitten karkoitettua* ei merkitse: *Kun kuninkaasivat karkoitettut*, vaan: *Kun kuninkaasivat karkoittaneet (jonkun).*

III. Partikkeli.

Postpositioneista ja prepositioneista.

(Ks. *Muoto-oppia*).

63. Suomenkielen postpositionit vaativat yleensä genitiiviä tahi suffiksia; esim. *Hän seisoo pöydän edessä; Elä ole edessäni.* Mutta partitiivia vaativat: *kohti, kohden, kohtaan, vasten, vastassa, vastaan, myöten, päin, varten.* Prepositioneja suomessa on hyvin vähä, nimittäin: a) partitiivia vaativia: *ennen, ilman, kesken, *keskellä (-ltä, -lle)* liki, likellä (-ltä, -lle), *lähellä (-ltä, -lle), paitse, pitkin, *(sisä-, ulko- jne.) -puolella, vasten, vastoin, vastapäätä, vailla l. vajaan, ympäri;* b) genitiiviä vaativia: *edellä, jäljestä, jälkeen* (ajasta puhuen; esim. *edellä, jäljestä*

*) Tähdellä merkityt sanat saattavat merkitystä muuttamatta olla genitiiviä vaativia postpositioneja.

puolenpäivän), *halki, *kautta* (esim. *kautta kaiken maailman*), *kesken* (keskeyttämisestä puhuen, esim. *kesken puheeni*), *läpi, *poikki, *yli*, *ympäri.

1 *Muist.* Suffiksia ei saata liittää niihin genitiiviä vaativiin postpositioneihin, jotka ovat instruktiiveja tahi päätyvät *i*:hin; esim. *Meidän kesken*, *sinun ympäri*.

2 *Muist.* Postpositioneja on etenkin vanhemmassa kielessä usein käytetty väärin. Muutamia näistä väärinkäytöksistä mainittakoon: *kanssa*: *Kuinka on sinun kanssasi laita* pro: *sinun laitasi*; *päälle*: *Armahda sinuas meidän päällemme* pro: *armahda meitä*; *Minä uskon Jumalan päälle* pro: *Jumalaan*; *edestä*: *Kristus on kuollut edestämme* pro: *puolestamme*; *Kiitoksia lainan edestä* pro: *lainasta*; *vastaan*: *Hän saa nauttia talon tuloja määrättyä hintaa vastaan* pro: *määrätystä hinnasta* (1. määrättyyn hintaan).

Adverbeista.

64. Liitännäispartikkeleista.

1. *-ko*, *-kö* on kysyväinen partikkeli, joka on liitettävä painollisimpaan sanaan, ja tämä sana on otettava lauseen ensimmäiseksi; kuitenkin saapi attribuuttisia ja attributiivisia määräyksiä tahi joku rinnastava konjunktion olla tämän sanan edellä; esim. *Lähtekö isäntä huomenna kaupunkiin?* *Isäntäkö huomenna kaupunkiin lähtee?* *Huomennako isäntä lähtee kaupunkiin?* *Kaupunkiinko isäntä huomenna lähtee?* *Koulun opettajaksiko hän on ruvennut?* *Kaunis Ainiko siellä oli?* *Mutta sinäkö siellä olitkin?* *Etkö käynytäkään kotona?* *Menemmekö vai emmekö?* — Interrogatiivisiin sanoihinkin saattaa liittää *-ko*-partikkelin, kun se, jolta kysytään, toistaa kysymyksen; esim. „*Missä olet käynyt?*“ — „*Missäkö olen käynyt?*“ *Kuinkako sanoin?* — Vielä on *-ko*, *-kö* usein = *kuinka*; esim. *Paljoko (= kuinka paljo) kello on?* *Vanhako olet?* *Montako teitä on?* *Joko kello on paljo?*

2. *-pa*, *-pä*, *-han*, *-hän*, sekä *-pahan*, *-pähän* ovat vahvistavia partikkelia; niillä on lauseessa sama asema kuin kysymyspartikkelilla; esim. *Minäpä sen tein*; *Teitpä sinä sen*; *Tämäpä on kummallista*; *Tuo pappipa siellä puhui, eikä hän*; *Mutta sinäpä vasta veijari olet*; — *Isähän niin sanoi*; *Onhan ukko sen sallinut*; *Vaan olenhan minäkin vaivaa nähnyt ja tiedänhän siis mimmoista tämä elämä on*; — *Onpahan tuo kummallista*; *Eipähän niin lienekään*.

3. *-ka, -kä*, tavattava relatiivi- ja interrogatiivi-pronomeineita vahvistamassa; siis sekin liittyy lauseen ensi sanaan; esim. *Poika, joka — —; Kuinka, mihinkä* (l. *mihin*).

4. *-s*, (jäännös toisen persoonan pronomineista *sinä*), liitetään kysyväisiin pronomineihin, sekä muihin liitesanoihin, nk. *-ko-s, -pa-s, -ka-s*, ja käytetään puhutellessa tai vilkkaassa kertomuksessa; esim. *Mistäs puhe on? Kuinkas kävi? Tuoppas päiväkirjasi tänne; Tämöpäs loistoa on* (vert. *das ist dir eine Pracht*); *Tämäkös tuota hupsua miellytti! Riennä, riennä, sanoi äitini, ja minäkös juoksemaan!*

5. *-kin* käytetään vahvistus-partikkelina, kun lauseen ajatus on myöntäväinen, *-kaan, -kään* (*-kana, -känä*) taas, kun lauseen ajatus on kieltäväinen, epäileväinen. Nämä eivät muuta lauseen sanojen tavallista järjestystä. Esim. *Isänikin oli siellä; Sama mieli on minullakin; Hän on Turussakin käynyt; Kukin lähti kotiinsa; Etkö sinäkin arvele samoin?* (myöntävää vastausta odotetaan); *Eiköhän tämäkin ole niin selitettävä? — Ei hänkään siellä ollut; Ei kukaan, kenkään niin sano; Älkää olko millännekään; Etkö sinäkään (edes) arvele samoin? En ole nähnyt ketään* (pehmennyksen kautta muodosta *ketäkän*); *Sitä en pidä minään; Tuliko veljenikään? Kenenkään näkemättä pääsin kotiin; Me varoitamme ketään ryhtymästä semmoisiin puuhiin; En ole kuullutkana, nähnytkänä, sinä ilmoisna ikänä.*

65. Kun tahdotaan ilmaista lauseessa jonkun puheena olevan persoonan ajatusta tai puhetta, niin lauseeseen usein pannaan partikkeli *muka*; esim. *Platoni sanoi hekkumata pahan syötiksi, koska muka ihmiset tarttuivat siihen, niinkuin kalat onkeen; Hän käveli öisin ulkona, koska muka ei saattanut nukkua; Hän sanoi saattavansa tehdä, mitä tahtoi: olihan hänellä muka valta siihen.*

Konjunktioneista.

66. Rinnastavat konjunktioit yhdistävät yhdenvertaisia lauseita ja lauseen osia.

1. **Kopulatiivisia konjunktioneja** ovat: *ja, ynnä* (= *yhtenä, ess. sanasta yksi*), *sekä, sekä . . . että* (*jotta*), *-ka, -kä*, joka liitetään kieltoverbiin, kun se on lauseen ensi-

sanana, saati, saatikka; esim. *Isä ja poika; Minä luen ja sinä laulat; Äiti kehää sekä kertoo satuja lapsillensa; Viisi ynnä kolme tekee kahdeksan; Me laulamme ynnä sinä naurat; Sekä isä että poika; Sekä kuulin että näin; En ole mokomaa nähnyt enkä (ei: ja en) kuullut; Ethän ole lukenut Kalevalaa etkä Kanteletarta; Älköön tukaan karatko kodistansa, älköönkä isänmaastansa. Mutta: Niin olen sanonut, ja minä en luovu sanoistani; Hän kuuli, ett'eivät viholliset olleet liikkeelle lähteneet ja ett'ei Saksilainen apujoukkokaan vielä ollut saapunut; — Hänkään ei tätä osannut selittää, saati sinä; Tanssi vanhat ukotkin, saatikka sitten nuoremmat ja jaloiltaan nopeimmat.*

Muist. Kun tahdotaan antaa suurempaa painoa itse negatiiville, niin saapi ja . . . en järjestelmää käyttää, jos edellinen lause on myöntäväinen ja nämät sanat ovat eroitettut toisistaan muiden sanojen kautta; esim. *Niin olen sanonut, ja minä en luovu sanastani*

2. **Disjunktiiwi-konjunktioneista** käytetään eli (elikkä) yhdistämään samanlaisia käsitteitä, synonyymeja, tai (tahi, taikka) vastaisia käsitteitä ja samoin joko — tai, taikka — taikka; disjunktiivisissa kysymyslauseissa käytetään vai samassa merkityksessä kuin tai; esim. *Oikean jalan sukseen nimi on kalhu eli potasma; Mielikki eli Mimerkki; — Isä tai äiti tulee kanssani; Ukko joko myöpi talonsa, tai antaa sen arenille; Taikka jousi murtuu, taikka jänne katkeapi; Tuletko kouluun vai menetkö kotiin.* Jos disjunktiivisissa kysymyslauseissa predikaatti on yhteinen, niin -ko-partikkeli saapi jäädä pois joko jälkimmäisistä tahi ensimmäisestä; esim. *Turustako tulet, vai Porista vai Ruumalta? Turusta vai Poristako hän tulee?*

Muist. Vai tavataan joskus yhdistämättömässäkin kysymyslauseessa, jolloin kysymyksen edellinen osa on ajateltava lisäksi; esim. *Ell'et sinä ole siivolla, niin minä sinut opetan. Vai luuletko minun leikkiä laskevan?*

3. **Adversatiivi-konjunktio**nit ovat: *mutta, vaan; paitsi; en ainoastansa — vaan myös; (mutta, vaan, ja) kuitenkin, kumminkin; taas* (asetetaan yhden tai useamman sanan jälkeen); esim. *Minä tulisin, mutta en ehdi; Minä en sitä voi tehdä, vaan ehkä veljeni; En minä niin sanonut vaan sinä; Kaikki muut siellä olivat, paitsi minä en ollut; Kaikkia muita sinä vihaat, paitsi et häntä; Laki ei ainoastansa opeta, mitä meidän pitää tekemän, vaan myös mitä meidän pitää välttämän; Tämän kyllä sanoin hänelle,*

mutta kuitenkin hän sen teki; Voltaire meni hyvin pitkälle, mutta ei hän kumminkaan mennyt niin kauas, että olisi Jumalan olemista kieltänyt; Näin hän sanoo, toiset taas toisin.

4. **Konklusiivi-konjunktioneja** ovat: *sentähden, siksi, siis, niinmuodoin, niin*, jotka oikeastaan ovat demonstratiivisia adverbeja; esim. *Maa on saanut kastetta, senpätähden* 1. *siksipä kasvit niin vihannoivat; Kello on jo 10, on siis jo aika panna levolle; Tee se, niin saat elää; Portimo veti ukkoa aikansa, niin tuli orava vastaan; Ei aikaakaan, niin isä tuli kotiin.*

5. **Kaussaali-konjunktioneista** on ainoastansa *sillä* (oik. adessiivi sanasta *se = sillä että*) rinnastava; esim. *En tahtonut lähteä, sillä en ollut oikein terve (= sillä en tahtonut lähteä, että en ollut oikein terve).*

67. Alistavat konjunktioit.

1. **Komparatiivinen konjunktio** on *kuin*, jota päälauseessa vastaa komparatiivi, tahi sanat: *yhtä, sama, eri, toinen, muu*, tahikka demonstratiivinen pronominaali *semmoinen, sellainen*, jossa jälkimmäisessä tapauksessa *kuin* käytetään komparatiivisen lauseen predikaatin täytteenä vastaavan relatiivi-pronominaalin asemesta; esim. *Sinä olet vanhempi kuin minä; Tuo mies on yhtä suuri huvivili kuin hänen veljensäkin; Hän puhui, samoin kuin sinäkin; Hän on sama, samanlainen kuin ennenkin; Hän selitti tätä asiaa eri 1. toisella tavalla kuin sinä; En nähnyt muuta kuin aavan veden ja korkean taivaan; Semmoisilla 1. sellaisilla laiskureilla, kuin (= jommainen) sinä olet, ei ole mitään tehtävää.* Komparatiivi-konjunktioneja ovat myöskin yhdistetyt *niinkuin* ja *ikäänkuin*; esim. *Niinkuin olet kylvänyt, niin saat näyttää; Hän puhui niinkuin olisi suurikin herra; Hän näytti laihuneelta, ikäänkuin olisi kauan sairastanut.* Ks. 54, d).

2. **Temporaali-konjunktioneja** ovat *kun, kunnes, jahka*. Jos päälause seuraa *kun-*, *jahka-*sanalla aljettua lausetta, niin se aljetaan *niin-*sanalla; esim. *Minä menen kotiani, kun kesä tulee; Kun kesä tulee, niin koulut suljetaan; Jahka ilta tulee, niin lähden kävelemään; Siellä noidat nukkukohot, kunnes heinä kasvanevi läpi pään, läpi kypärin; Hän lupasi viipyä maalla, kunnes tulisi terveeksi.* Ks. 54, d).

3. **Kaussaali-konjunktioneista** ovat alistavia: *kun, koska*. Kun päälause seuraa näillä alkavaa kaussaalilauseetta, niin se alkaa *niin*-sanalla; esim. *Kun asia niin on, niin autan mielelläni; Et saa anteeksi, kosk'et näytä ka-tuvankaan*.

4. **Explokatiivinen konjunktioni** on *että*, jota käytetään edellä olevan *se*-pronominin selvittämiseksi. Tämä se jääpi kuitenkin usein pois ja aina, jos explikaatiivilause on huomaamista tahi sanomista merkitsevän verbin (v. *sentiendi et dicendi*) objektina. Esim. *Sepä oli kummaa, että sinä pääsit papiksi; Tunnettu asia on, että hän on paljon saanut kärsiä; Isä sanoo, että hänen pojastansa tulee pappi; Mitä siihen tulee, että haluat tietää, millä kannalla kansalliset riennot ovat täällä, niin on sitä vaikea sanoa yksityisistä; En mene sinne sentähden ett'ei minua siellä suosita; Ilma on lämmin syystä että aurinko paistaa*.

Muist. Objektisen *että*-lauseen asemesta saattaa käyttää participiaalijärjestelmää, jos *että*-lausetta vaativa verbi on „*verbum sentiendi et dicendi*“ (ks. 61). Kieltävää *että*-lausetta ei suorasanaaisessa kielessä kuitenkaan tavallisesti muuteta participiaalijärjestelmäksi.

5. **Finaalikonjunktioneja** ovat: *että, jotta*; esim. *Äiti laulaa, jotta lapsi nukkuisi; Sinun on ahkerasti työskenteleminen, että saattaisit elättää vanhan äitisi*. Ks. 54, d).

6. **Konsekutiivikonjunktioni** ovat niinkään *että, jotta*, joita tavallisesti päälauseessa edeltää *niin, sellainen* y. m. s.; esim. *Oletko niin köyhä, että sinun täytyy kerjätä; Hän on semmoisessa tilassa, ett'ei hän kykene mihinkään; Mies pyörtyi, jotta kaatui seljällensä*.

7. **Konditionaalikonjunktioneja** ovat: *jos, kun (joshan, kunhan), (ellä, jolla) ell', joll'*; konditionaalilauseen jäljessä oleva päälause alkaa *niin*-sanalla. Esim. *Jos tulit luokseni, niin olen iloinen; Jos tulisit luokseni, niin olisin iloinen; Jos olisit tullut luokseni, niin olisin ollut iloinen; Kun sen tehnet, niin saat palkan mieltäsi myöten; Joll'ei hän täytä lupaustansa, niin minä vihastun; Minä nuhtelisin häntä, ell'ei hän osaisi luettaviansa*. Ks. 54, d).

8. **Koncessiivikonjunktioneja** ovat: *vaikka, jos kohta*; koncessiivilauseenkin jäljestä alkaa usein *niin*-sana päälauseen; esim. *Vaikka ihminen on syntinen, niin Jumala on kuitenkin hänelle armollinen; Vaikka voimat puuttuivatkin, niin on kuitenkin tahto kiitettävä; Vaikka olisin*

kuinka köyhä ja heikko tahansa, niin ei Jumala minua kuitenkaan hylkää; Jos kohta mies on vähä, kyllä on laki lujä. Ks. 54, d).

9. Interrogatiivikonjunktionija ovat: *-ko, -kö, tokko, josko*; esim. *Ei ole taattua, tuleeko hän; En tiedä vielä, syntykö matkastani mitään; Tiedätkö, tokko tässä kaupungissa on pianonvirittäjää; Hän katselee ympärilleen nähdäkseen, josko häntä huomattaisiin; En tiedä, menenkö vai enkö; En kysynyt, olivatko he pappilasta vai kaupungista; En tiedä Hämeenlinnassa vai Tampereellako hän asuu.*

LIITE.

Sanain järjestyksestä.

68. Sanojen järjestyks ei ole Suomen kielessä niin jäykistynyt, että kullakin sanalla olisi järkähtämätön paikansa lauseessa. Yleisesti on sanain järjestämisessä vaarintottava sanojen **painoa**, ajatusmuodon selvyttä ja **kau-neutta**. Niin yleensä painavimmat tabi muutamilla liitepartikkeleilla vahvistetut sanat ovat aina asetettavat lauseen alkuun (ks. 64) sekä korrelaatti asetettava niin li-kelle relatiivi-pronominia, kuin mahdollista; esim. *Kävitkö kotona; Kotonahan kävit; Tuvasa ukko on; Tämän kaupungin hävittivät Turkkilaiset, jotka ovat tunnetut julmuudestaan.*

69. Kun eivät yllä mainitut seikat vaadi poikkeusta järjestyksessä, niin on luonnollinen järjestyks se, että **tun-nettu**, ennen mainittu subjekti käy predikaatin edellä, mutta **epämääräinen** predikaatin jäljessä; esim. *Mies on tuvasa; Tuvasa on mies (= eräs mies); Oli ennen ukko ja akka; Kun poika lähti metsälle, niin tuli häntä vastaan karhu; Kun poika lähti metsälle, niin sama karhu taas tuli häntä vastaan; Kun hän näki minut, niin hän tuli (tuli hän ei ole kansan kielen mukaista) iloiseksi; Aina tähän saakka mies pysyi äänetönnä, mutta sitten hän sanoi — ;*

Minkätähden Kustaa II Aadolf ryhtyi kolmenkymmenen vuotiseen sotaan? Samassa suhteessa on tavallisesti myös persoonattoman verbin persoona verbiinsä, niinkään impersonaalimuodon ja persoonattoman kaussatiiviverbin objekti sekä omistajaa ilmaiseva adessiivi tai inessiivi; esim. *Heti kun tulen koulusta kotiin, niin minun täytyy ruveta lukemaan; Kun viholliset olivat valloittaneet kaupungin, niin miehet surmattiin, naiset ja lapset vietiin orjuuteen; Kun olen syönyt suolaista, niin minua alkaa kovasti janottaa; Minulla on kirja; Hänessä on nuha.*

70. Sanain järjestys on määrätty seuraavissa tapauksissa: a) **attribuutti, attributiivi** sekä **infinitiivimuotojen** ohessa käytetty **genitiivi** ovat pääsanansa **edessä**; jos sanaa määrää sekä attribuutti että attributiivi, niin attributiivi useimmiten on attribuutin **edellä**; b) **kieltoverbi** käypi aina kielletyn verbin **edellä**; esim. *Tämän miehen pontevat kirjoitukset ovat vaikuttaneet monen epäkohdan poistumisen; Talon kolme poikaa (vert. kolme talonpoikaa); Hänen tätä tehdessään — —; En tule kanssasi.*

Muist. Runoilijat käyttävät sanain järjestystä aivan vapaasti vain kauneuden ja runomitan vaatimusten mukaan; muuttavatpa he vielä yhdistettyjen sanojen eri osainkin keskinäistä järjestystä, joko siten että asettavat osain väliin muita sanoja (*imesis*), tahi kääntävät osat edestakaisin (*anastrophe*); esim. *Vaski- oli hatu hartioilla (= vaskihattu oli h.); püähopea (pro: hopeapä).*

Oikaistavia:

- Siv. 3, riv. 18, ylh. on: jos infinitiivi on objektina jne. lue: jos infinitiivi on adverbiaalina taikka objektina jne. — — — esim.
Mene tuomaan hevonen kotia — — — (jne.).
- Siv. 3, riv. 20, ylh. on: sen objekti, lue: sen kokonaisobjekti.

Huom. Oikaistavat ennenkuin kirjaa käytetään.

Waseniuksen kirjakaupassa Helsingissä:

- Ahlman, Ruotsinkielen alkeiskurssi. 3:s painos. Sid. 2 m.
 Arndt, Rukouskirja. 1 m.
 Ciceronis orationes selectae XI. Ed. Synnerberg. 3 m.
 Cornelius-Leinberg, Kirkkohistoria alkeisoppilaitosten tarpeeksi.
 2:n painos. Sid. 1 m. 50 p.
 Dahlbeck, Lyhyt oppikirja yksinkertaisesta kirjanpidosta, koulujen
 tarpeeksi. 1 m. 25 p.
 Hahl, Maantieteen alkeet. Sid. 1 m. 10 p.
 Hertzberg, Kanteletar nuorisolle. 1 m. 25 p.
 ——— Kalevala, kerrottuna nuorisolle. 8 piirroksella. Sid. 2 m.
 Keinänen, Alkuharjoituksia vapaalla kädellä piirustamiseen. Se-
 lityksen kanssa. 51 Lehteä. 12 m.
 Lauren, Suomen kirkon tärkeimmät vaiheet. Sid. 1 m.
 Leinberg, Biblian-historia. 40 piirroksella. 4:s painos. Sid. 1 m. 60 p.
 Luonnonopillinen kuvasto. 1081 kuvaa koulun ja kodon tar-
 peeksi. Toimittaneet A. J. Mela — J. A. Palmén. 3 m.
 Luonnontieteen Alkeiskirjoja:
 II. Roscoe, Kemia. 36:lla piirroksella. 1 m. 50 p.
 III. Stewart, Fysika. 48:lla piirroksella. 1 m. 75 p.
 IV. Geikie, Fysillinen geografia. 20 piirroksella. 1 m. 75 p.
 V. „ Geologia. 62 piirroksella. 1 m. 75 p.
 VI. Foster, Fysiologia. 36 piirroksella. 1 m. 75 p.
 VII. Lockyer, Astronomia. 46 piirroksella. 1 m. 75 p.
 VIII. Hooker-Mela, Botaniki. 63 piirroksella. 1 m. 75 p.
 Melander, Oppikirja yleisessä historiassa reali- ja naiskouluja var-
 ten. Sid. 2 m. 50 p.
 ——— Yleinen historia kansakouluja varten. 1 m. 50 p.
 ——— Vanhan ajan historia. Sid. 2 m. 50 p.
 ——— Keski-ajan historia. Sid. 3 m. 25 p.
 ——— Uuden ajan historia. Sid. 3 m. 50 p.
 ——— Historiallisia tauluja. Oppilaitoksen tarpeeksi. 75 p.
 ——— Suomen historia. Sid. 1 m. 50 p.
 ——— Suomen historia. Kansakouluille. Sid. 1 m.
 Palander, Wenäjän lukemisto. 3 m. 50 p.
 ——— Sanakirja venäläiseen lukemistoon. 1 m.
 Runeberg, Runoelmia. 3 m. Sid. 4 m. 50 p.
 Satakieli, eli 120 valittua laulua suomen sivistyneelle nuorisolle.
 4:s pain. Toimittanut *K. G. Leinberg*. 80 p. Sid. 1 m. 50 p.
 „ II. Toimittanut *D. Hahl*. 80 p.
 Sourander, Suomen valtiotieto lyhyesti esiteltynä. 75 p.
 Swan, C. G., Saksan kielen alkeisoppi. Ensimmäinen oppijakso.
 Sid. 4 m.
-
- Hahl, Ylioppilaslauluja. I. 51 lauluja, 2 m. 75 p. II. 53 lauluja,
 3 m. Sid. I—II. 7 m. 50 p. III. 61 lauluja, 4 m.
 ——— Sävelistö, kaikuja laulustamme. Seka-äänisiä laulelmiä. I.
 54 laulua, 3 m. II. 63 laulua, 3 m.
 Wächter, H., Koululauluja. I. 75 p. II. 80 p.
 ——— Neljä-äänisiä lauluja. 2 m.
 ——— 34 helppoa laulua. 60 p.
 ——— Suomalainen messu. 40 p.